

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

OPINNÄYTETYÖ

Ippen ytimessä

Prosessikuvaus Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnan
toimintasuunnitelman uudistamisesta

Minna Saarinen

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma (210 op)

Arvioitavaksi jättämisaika 11/2011

HUMANISTINEN AMMATTIKORKEAKOULU

Koulutusohjelman nimi

TIIVISTELMÄ

Työn tekijä Minna Saarinen	Sivumäärä 47 ja 10 liitesivua
Työn nimi Ippen ytimessä - prosessikuvaus Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelman uudistamisesta	
Ohjaava opettaja Matti Pesola	
Työn tilaaja ja/tai työelämäohjaaja Turun kaupungin nuorisoasiainkeskus, Eeva Roiha ja Sari Nummila-Piispanen	
Tiivistelmä <p>Toiminnallinen opinnäytetyö on työelämän kehittämis- ja tutkimustehtävä. Tutkimuksen tilaaja oli Turun kaupungin nuorisoasiainkeskus. Työn tavoitteena on tutkia ja kehittää Turun kaupungin tuottamaa aamu- ja iltapäivätoimintaa.</p> <p>Työn alussa kuvaan aamu- ja iltapäivätoiminnan vaiheita Suomessa, toimintaa määrittelevää lainsäädäntöä, sekä toiminnan sisältöjä ja tavoitteita. Tarkastelen myös Turun aamu- ja iltapäivätoiminnan lähihistoriaa ja nykytilannetta.</p> <p>Opinnäytetyön konkreettisena tuotoksena uudistettiin Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnan paikallinen toimintasuunnitelma Opetushallituksen määrittelemiä valtakunnallisia aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteita vastaaviksi. Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet astuivat voimaan 1.8.2011.</p> <p>Opinnäytetyön tutkimusmetodina oli toimintatutkimus. Opinnäytetyössäni kuvaan sitä prosessia, miten uusi toimintasuunnitelma tuotettiin useiden eri toimijoiden yhteistyönä. Toimintasuunnitelmaproessin tavoitteena oli luoda Turkuun uusia toimintatapoja ja -käytäntöjä. Toimintasuunnitelman valmistelussa hyödynnettiin yhteisöllistä tuottamista ja osallistavia menetelmiä.</p> <p>Toimintasuunnitelmaproessin kuvauksen lisäksi, pohdin opinnäytetyössäni leikin ja luovuuden merkitystä aamu- ja iltapäivätoiminnassa sekä toimintaan osallistuvien lasten osallisuuden vahvistamista.</p>	
Asiasanat aamu- ja iltapäivätoiminta, toimintatutkimus, toimintasuunnitelma, osallistaminen	

HUMAK UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Name of the Degree Programme

ABSTRACT

Author Minna Saarinen	Number of Pages 47 and 10
Title At the core of Ippe - a process description for the reform of the action plan in the before and after school activities of the city of Turku	
Supervisor Matti Pesola	
Subscriber and Mentor City of Turku's Youth Work Centre, Eeva Roiha and Sari Nummila-Piispanen	
Abstract <p>This functional thesis work consists of research and development and it was commissioned by the Youth Center of the City of Turku. The goal of this work is to explore and develop the before and after school activities produced by the city of Turku.</p> <p>To start with I describe different phases of the before and after school activities in Finland, which define the operation of the legislation, as well as its content and goals. Furthermore I focus on recent history and the current situation of the before and after school activities in Turku.</p> <p>As a concrete result of this thesis the local action plan for the before and after school activities was revised in the city of Turku to match the new basis in the before and after school activities defined nationwide by the Board of Education. The basics of the before and after school activities in basic education came into effect on the first of August 2011.</p> <p>The research method for this thesis was action research. In my thesis I describe the process of producing a new action plan in co-operation by different parties. The goal of the action plan process was to create new methods and practices in Turku. Communal production and participatory methods were utilized in the preparation of the action plan.</p> <p>In addition of describing the action plan process in my thesis, I discuss the meaning of play and creativity in the before and after school activities and strengthening the participation of those children that take part in the activities.</p>	
Keywords before and after school activities, action plan, action research, participation	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	5
2 MITÄ ON AAMU- JA ILTAPÄIVÄTOIMINTA	7
2.1 Aamu- ja iltapäivätoiminnan määritelmä ja laajuus	7
2.2 Aamu- ja iltapäivätoiminta koskevat lait ja asetukset	7
2.3 Aamu- ja iltapäivätoiminnan tavoitteet	8
2.4 Leikki, luovuus ja osallisuus aamu- ja iltapäivätoiminnassa	9
3 AAMU- JA ILTAPÄIVÄTOIMINTA TURUSSA	12
3.1 Turun aamu- ja iltapäivätoiminnan lähihistoria	12
3.2 Turun aamu- ja iltapäivätoiminnan nykytilanne	13
3.3 Aamu- ja iltapäivätoiminnan tuotantoryhmä	14
4 AAMU- JA ILTAPÄIVÄTOIMINNAN TOIMINTASUUNNITELMA	15
4.1 Toimintasuunnitelman määrittely	15
4.2 Aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelman sisältö	16
4.3 Suositukset toimintasuunnitelman sisällöstä	18
4.4 Turun kaupungin toimintasuunnitelma vuodelta 2004	19
5 TURUN KAUPUNGIN AAMU- JA ILTAPÄIVÄTOIMINNAN TOIMINTASUUNNITELMA 2011	20
5.1 Toimintasuunnitelman toteutus	20
5.2 Toimintasuunnitelmaprosessi	21
5.2.1 Tiedonhankinta ja käyttöönottokoulutukset	22
5.2.2 Tuotantoryhmän kokemusasiantuntijuus	23
5.2.3 Learning Cafe toukokuussa	24
5.2.4 Toimintasuunnitelma etenee	26
5.2.5 Syyskuinen Tuplatiimi	28
5.2.6 Lisätietoa toimintasuunnitelmaa vahvistamaan	29
5.2.7 Kaupungin näkökulma tulevaan suunnitelmaan	31
5.3 Toimintatutkimuksen näkökulma	32
5.3.1 Toimintatutkimuksen tiedonhankintamenetelmät	33
5.3.2 Toimintatutkimuksen spiraali	34
6 SUUNNITELMASTA KÄYTÄNTÖÖN	36
6.1 Toimintasuunnitelma on työväline	36
6.2 Toimipaikkakohtainen suunnittelu	36
6.3 Toimintasuunnitelmasta ja toiminnasta tiedottaminen	37
LÄHTEET	46
LIITTEET	48
Liite 1	
Turun kaupungin perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelma	

1 JOHDANTO

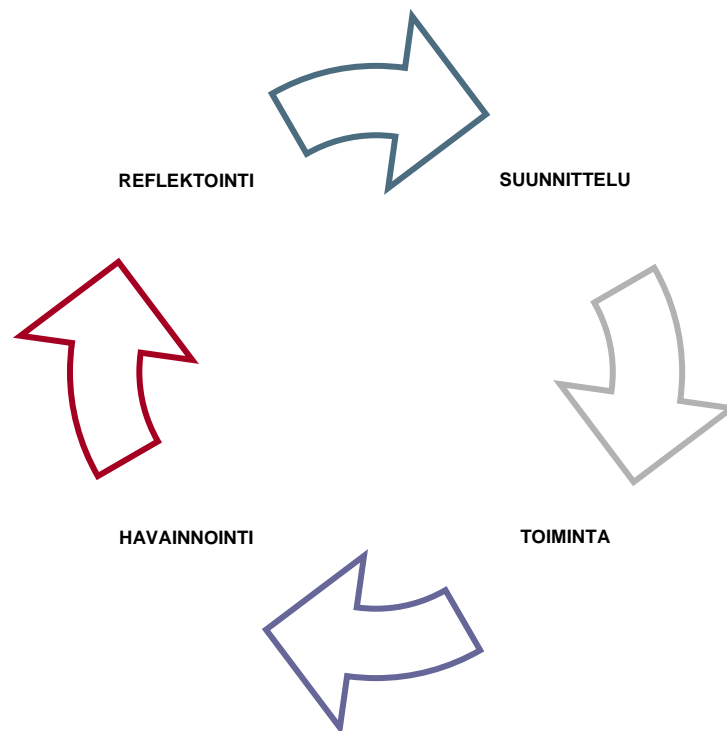
Suomalainen lakisääteinen aamu- ja iltapäivätoiminta käynnistyi virallisesti elokuussa 2004. Sitä ennenkin oli aamu- ja iltapäivätoimintaa toteutettu eri puolilla Suomea jo usean vuosikymmenen ajan. Ensimmäiset lakisääteiset perusteet aamu- ja iltapäivätoiminnalle julkaistiin 27.2.2004. Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminta kattaa nykyään lähes kaikki Manner-Suomen kunnat. Toimintaan osallistuu koulupäivinä lähes 50 000 lasta.

Olen työskennellyt Turun kaupungin nuorisoasiainkeskuksessa aamu- ja iltapäivätoiminnan koordinaattorina vuoden 2011 alusta. Olen työtehtävissäni niin sanotusti aitiopaikalla, kun aamu- ja iltapäivätoimintaa kehitetään valtakunnan tasolla ja erityisesti kun toimintaa kehitetään Turussa. Yhden ensimmäisistä haastavista ja mielenkiintoista työtehtävistä sain heti tammikuussa, kun Opetushallitukselta tuli määräys uudistaa aamu- ja iltapäivätoiminnan paikallinen toimintasuunnitelma perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan uusien perusteiden mukaiseksi. Uudet perusteet astuivat voimaan 1.8.2011 ja ne korvasivat vuonna 2004 julkaistut koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet.

Toiminnallinen opinnäytetyöni on työelämän kehittämisen ja tutkimustehtävä. Syksyllä 2010 käynnistyneet opintoni Humanistisessa ammattikorkeakoulussa edellyttivät opinnäytetyön tekemistä. Samaan aikaan työyhteisössäni ilmeni tarvetta toiminnan kehittämiseksi, joten Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelman uudistaminen tuntui alusta alkaen selkeältä ja luontevalta opinnäytetyön aiheelta. Sovimme työnantajani kanssa, että opinnäytetyöni konkreettinen tuotos on vanhan toimintasuunnitelman uudistaminen perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan uusien perusteiden mukaiseksi. Aikataulutuksesta sovimme, että suunnitelman tulisi olla Turun kaupungin nuorisolautakunnan käsittelyssä syyskaudella 2011. Uusi työ, opinnäytetyön havainnointi ja tuottaminen samanaikaisesti loi alusta alkaen mielenkiintoisen asetelman. Olin sekä asiantuntijan, tutkijahavainnoijan että opiskelijan roolissa. Mikäli olisin lähtenyt työstämään toimintasuunnitelmaa ilman opintoihin liittyvää velvoitetta, olisi suunnitelma siinäkin tilanteessa uudistettu. Opinnot kuitenkin mahdollistavat laajemman paneutumisen aiheeseen, tutkivaan työn kehittämiseen sekä

ryhmän yhteisölliseen ja osallistavaan toimintaan. Ammatillinen osaaminen ja asiantuntijuus sekä nykyisessä työtehtävässäni että yhteisöpedagogina kehittyi voimakkaasti toimintasuunnitelmaprosessin aikana.

Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelmaa uudistettiin prosessissa, joka kesti miltei koko vuoden 2011. Toimintasuunnitelman työstämisessä hyödynnettiin toimintatutkimuksellista työtettä. Toimintatutkimusta voi kuvata Kurt Lewinin yksinkertaisen toimintatutkimuksen syklisen mallin avulla (ks. kuva 1). Toimintatutkimus mielletään itsereflektiiviseksi kehäksi, jossa toiminta, sen havainnointi, reflektointi ja uudelleen suunnittelu seuraavat toisiaan. Sykli alkaa, kun tutkija suunnittelee ja toteuttaa uuden toimintatavan. Toteutusta havainnoidaan ja reflektoidaan käytännön työskentelyn aikana ja sen päätyttyä kokemusten pohjalta suunnitellaan entistä parempi toimintatapa.

Kuvio 1. Toimintatutkimuksen sykli

Toimintatutkimuksen syklinen malli soveltuu hyvin myös Turun kaupungin toimintasuunnitelman kehittämiseen. Alkusysäyksenä syklille oli kaupungin tarve uudelle toimintasuunnitelmalle. Työn eri vaiheissa olen reflektoinut vanhoja ja uusia toiminnan käytäntöjä sekä soveltanut tulevaan suunnitelmaan myös muiden toimijoiden koke-

muspohjaista tietoa ja oppimista. Toimintasuunnitelmaprosessin tarkoituksena on luoda Turkuun uusia toimintaohjeita ja -tapoja, joita pystytään myöhemmin arvioimaan. Uusien toimintatapojen käyttöönoton jälkeen toimintaa tulee tarkastella uudelleen. Sykli siis alkaa taas alusta, kun nyt uudistettu toimintasuunnitelma kaipaa päivitystä ja siitä kirjoitetaan uusi versio.

2 MITÄ ON AAMU- JA ILTAPÄIVÄTOIMINTA

2.1 Aamu- ja iltapäivätoiminnan määritelmä ja laajuus

Aamu- ja iltapäivätoiminnalla tarkoitetaan perusopetuslain mukaista perusopetuksen oppilaille suunnattua vapaa-ajan toimintaa. Osallistuminen toimintaan on vapaaehtoista. Aamu- ja iltapäivätoiminta on tarkoitettu ensimmäisen ja toisen vuosiluokan oppilaille sekä muiden vuosiluokkien erityisopetukseen otetuille tai siirretyille oppilaille. Toiminnan järjestämisestä ja sen laajuudesta vastaa kunta. Järjestäminen on kunnalle vapaaehtoista, eikä lapsella tai hänen huoltajallaan ole subjektiivista oikeutta palvelun saamiseen. Lapsen osallistuessa toimintaan huoltaja päättää lapsen läsnäoloajoista aamu- ja iltapäivätoiminnan toiminta-aikojen puitteissa.

2.2 Aamu- ja iltapäivätoimintaa koskevat lait ja asetukset

Lait aamu- ja iltapäivätoiminnasta astuivat pääosin voimaan 1.8.2004. Vaadittavia muutoksia tehtiin perusopetuslakiin, opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annettuun lakiin, lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annettuun lakiin sekä asetukseen opetustoimen henkilöstön kelpoisuudesta. Lainmuutosten tavoitteena oli selkiyttää toiminnan sisältöä, eri toimijoiden työnjakoa sekä toiminnan koordinoitua ja rahoitusta. Ennen vuotta 2004 aamu- ja iltapäivätoiminta ei kuulunut selvästi minkään julkisen hallinnonalan tehtäviin.

Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnasta säädetään perusopetuslain 8a luvussa (9.12.2003/1136). Lakia on muutettu lailla perusopetuslain 48 b ja 48 f §:n muuttamisesta 8.12.2006 ja lailla perusopetuslain muuttamisesta 161 ja 17a § 642/2010.

Aamu - ja iltapäivätoiminnan järjestämistä ohjaavat seuraavat lait ja asetukset:

- Perusopetuslaki (628/1998)
- Laki perusopetuslain 48 b ja 48 f §:n muuttamisesta (1081/2006)
- Laki perusopetuslain muuttamisesta (1136/2003)
- Laki opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain muuttamisesta (1137/2003)
- Laki lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain muuttamisesta (1138/2003)
- Valtioneuvoston asetus opetustoimen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista annetun asetuksen muuttamisesta (115/2004)
- Lastensuojelulaki 5§ 25 (417/ 2007)

Opetushallitus on laatinut perusopetuslain 8a lukuun pohjautuvat koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet, jotka tulivat voimaan 1.8.2004 alkaen. Aamu- ja iltapäivätoimintaa koskevaa lakia uudistettiin 1.1.2007 ja aamu- ja iltapäivätoiminnan uudet perusteet astuivat voimaan 1.8.2011.

2.3 Aamu- ja iltapäivätoiminnan tavoitteet

Aamu- ja iltapäivätoiminnalla pyritään vähentämään lasten yksinäistä aikaa ilman turvallisen aikuisen läsnäoloa ja ohjausta. Toiminta vahvistaa lapsen itseluottamusta ja monipuolisten vuorovaikutustaitojen kehittymistä. Aamu- ja iltapäivätoiminta ei kuitenkaan ole pelkkä hoitopaikka, johon lapsi sijoitetaan koulupäivän jälkeen vanhempien työssäolon ajaksi, vaan toiminnalla on vahvat kasvatukselliset ja laadulliset tavoitteet.

Toiminnan tavoitteena on tukea lapsen kokonaisvaltaista hyvinvointia ja terveyttä sekä luoda pohja lapsen hyvälle kasvulle. Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan tärkeänä tavoitteena on antaa lapselle tuttu ja turvallinen paikka viettää kiireisen koulutyön jälkeistä aikaa ja rauhoittua ennen vanhempien tuloa töistä kotiin. Se voi olla myös turvallinen paikka lapsen odottaa koulupäivän alkamista. (Uoti 2006, 9.)

Opetushallituksen perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteissa toiminnalle on määritetty neljä keskeistä tavoitetta: 1. kodin ja koulun kasvatustyön tukeminen, 2. hyvinvoinnin, tunne-elämän ja sosiaalisen kehityksen tukeminen, 3. eettisen kasvun tukeminen ja 4. osallisuuden, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen sekä sosiaalinen vahvistaminen. Aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestämiseen liittyvien ratkaisujen, toimintatapojen ja toimintaympäristöjen tulee tukea toiminnalle asetettuja tavoitteita. (Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet 2011:1).

2.4 Leikki, luovuus ja osallisuus aamu- ja iltapäivätoiminnassa

Aamu- ja iltapäivätoiminta on lapsen vapaaehtoista vapaa-ajantoimintaa, jonka tulee tarjota lapselle kasvua ja kehitystä tukevaa sosiaalista vuorovaikutusta, ilon ja virkistymisen kokemuksia, esteettisiä kokemuksia ja mahdollisuus kehittää erilaista osaamista. Toiminnan sisältöjä valittaessa on erityisesti kiinnitettävä huomiota lasten ikätason mukaiseen kasvuun ja kehitystä tukevaan leikkiin, luovaan toimintaan ja myönteisiin elämyksiin. Aamu- ja iltapäivätoiminnassa olevat lapset ovat koulutiensä alussa ja siirtymävaiheessa pienistä esikoululapsista isommiksi koululaisiksi. Tässä vaiheessa pitää kiinnittää huomiota siihen, että lapset eivät kasva liian äkkiä isoiksi ja lopeta leikkimistä. Siirtymävaiheessa on tärkeää korostaa leikin merkitystä lapsen kehityksessä. Leikki on välttämätöntä lapsen emotionaaliselle, sosiaaliselle ja kognitiiviselle kehitykselle.

Leikki on lasten kannalta mielekästä toimintaa, jossa he tutkivat ympärillään olevan maailman perusasioita. Tällöin oppiminen tapahtuu huomaamatta. Leikissä lapsi on aktiivinen tekijä ja kokija, mikä on tärkeää myös lapsen oppimisen kannalta. Lapset rakastavat toimintaa, joka sisältää mielikuvitusta, vauhtia ja jännitystä. Leikki on toimintaa, jossa lapset omaksuvat uusia asioita sekä muokkaavat vanhoja tietorakenteitaan.

Oppimista voidaan edistää tarjoamalla lapselle tilanteeseen sopivia leikkejä. (Kiviniemi, Matintupa & co 2003, s.3.)

Ohjattujen ja opettavien leikkien lisäksi, aamu- ja iltapäivätoimintaan sisältyy olennaisena osana lasten mahdollisuus vapaaseen, aitoon leikkiin. Aito leikki on lasten omaehtoista ja itseohjautuvaa toimintaa ja sillä on oma tärkeä paikkansa toiminnassa. Aidolla leikillä ei ole aikuisen näkökulmasta vakavaa tai selkeää päämäärää, eivätkä aikuiset muokkaa tai ohjaa leikkiä. (MLL Vanhempainnetti 2011).

Aamu- ja iltapäivätoiminnassa mukana oleva lapsi viettää suurimman osan valveillaoloajastaan ohjatussa toiminnassa. Ennen koulupäivän alkua lapsi saattaa osallistua aamutoimintaan. Koulussa toimitaan ohjatusti lukujärjestyksen mukaan ja koulupäivän jälkeen lapsi siirtyy iltapäivätoimintaan. Illalla lapsi osallistuu mahdollisesti myös kodin ulkopuoliseen ohjattuun harrastustoimintaan. Lapsen päivä voi olla tarkkaan aikataulutettu. Lapsen vapaalle omalle toiminnalle ja luovalle leikille ja ajattelulle ei jää juurikaan aikaa, jos siihen ei järjestetä mahdollisuutta päivän aikana. Aamu- ja iltapäivätoiminnassa olevia lapsia tulee kannustaa ja rohkaista luovaan ajatteluun sekä tarjota heille monipuolisia mahdollisuuksia luovaan ilmaisuun. Luovuus on kykyä löytää uusia ja odottamattomia yhteyksiä asioiden välille ja taitoa luoda uutta, esimerkiksi erilaisia taiteellisia ilmaisumuotoja.

Luovassa ja osallistavassa ilmapiirissä ohjaajat ovat aidosti kiinnostuneita siitä, miten lapset ajattelevat ja toimivat. Uutta toimintaa kehitettäessä kannattaa säännöllisesti päästää lasten ajatukset, ideointikyky ja luovuus valloilleen. Kun lapset ja ohjaajat luovat ja tuottavat toiminnan sisältöjä yhdessä, hyödyntäen kaikkien ajatuksia ja osaamista, rakennetaan yhdessä ilmapiiri, joka mahdollistaa myös luovan ajattelun ja toiminnan.

Aamu- ja iltapäivätoiminnan uusissa perusteissa korostetaan, että toiminnan tavoitteena on osallisuuden, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen sekä sosiaalinen vahvistaminen. Toimintaa tulee toteuttaa niin, että se lisää lasten onnistumisen kokemuksia ja osallisuutta. On tärkeää, että lapset tulevat kuulluksi toiminnassa ja voivat osallistua sen suunnitteluun ja toteuttamiseen.

Lapsen oikeus osallistua, vaikuttaa ja tulla kuulluksi on yksi YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen keskeisistä periaatteista. Suomen eduskunta sitoutui sopimukseen eli ratifioi YK:n lasten oikeuksien sopimuksen vuonna 1991. YK-sopimuksen mukaan osallistumiseen kuuluu 1) oikeus vapaasti ilmaista mielipiteensä 2) lapsen näkemykset on otettava huomioon iän ja kehitystason mukaisesti ja 3) lapsella on oikeus tulla kuulluksi myös oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa, jotka häntä koskevat.

Lapsia tulisi kuunnella myös kunnallisessa päätöksenteossa. Vuonna 2006 voimaan astuneen nuorisolain 8 § velvoittaa kuntia järjestämään lapsille ja nuorille mahdollisuuden osallistua paikallista ja alueellista nuorisotyötä ja -politiikkaa koskevien asioiden käsittelyyn sekä kuulemaan nuoria heitä koskevissa asioissa. Nuorisolain velvoitteet ulottuvat myös lapsiin, sillä lain mukaan nuoria ovat kaikki alle 29-vuotiaat. Lakimääritelmän mukaan lapsi on alle 18-vuotias. Lasten osallisuudelle ei ole asetettu ikärajoja. Mitä nuorempana lapselle annetaan mahdollisuuksia olla aktiivinen toimija, sen todennäköisempää on, että osallistuminen jatkuu myös myöhemmällä iällä.

Lapsia voi osallistaa monin tavoin, esimerkiksi ottamalla heitä mukaan toiminnan suunnitteluun ja järjestämällä äänestyksiä erilaisista arkipäivän asioista. Ottamalla lapset mukaan arkisen toiminnan ja tilojen kehittämiseen vahvistetaan lasten käsitystä omien mielipiteiden arvosta sekä annetaan lapsille mahdollisuus harjoitella kansalaisuuden taitoja jo nuorena kansalaisena. Samalla aikuisille saavat mahdollisuuden osoittaa kunnioitusta lasten ajatuksille ja oppivat näkemään heidät aktiivisina toimijoina. Ohjaajien keskustelu lasten kanssa ja lasten toiminnan havainnointi ovat tärkeitä menetelmiä, kun lasten osallisuustoimintaa kehitetään.

Lähes jokaisessa aamu- ja iltapäivätoiminnan toimipaikassa kirjoitetaan jokaisen toimintakauden alussa yhteiset ippesäännöt. Tämäkin on tapa osallistaa lapsia, kun he yhdessä ohjaajien kanssa pohtivat, mitkä asiat iltapäivätoiminnan arjessa ovat tärkeitä sekä lapsen että ohjaajien näkökulmasta. Samassa yhteydessä voisi lapsille kertoa, että lapsilla on oikeuksia ja heidän ajatuksiaan kuullaan jatkuvasti iltapäivätoiminnassa.

Olen ollut mukana Turun kaupungin osallisuustyössä jo yli kymmenen vuoden ajan. Tällä hetkellä kaupungissa on käynnissä prosessi, jossa pohditaan turkulaisten las-

ten ja nuorten osallistumismahdollisuuksia ja niiden kehittämistä. Turkuun suunnitellaan myös alakouluikäisille Lasten parlamentti -toimintaa. Pidän tärkeänä, että myös kaupungin koordinoima aamu- ja iltapäivätoiminta on aktiivisesti mukana, kun turkulaisten lasten osallistumis- ja kuulemismahdollisuuksia kehitetään.

3 AAMU- JA ILTAPÄIVÄTOIMINTA TURUSSA

3.1 Turun aamu- ja iltapäivätoiminnan lähihistoria

Koululaisten järjestäytyneellä aamu- ja iltapäivätoiminnalla on Suomessa muutaman vuosikymmenen ikäinen historia. Turussa ennen vuotta 1998 nuorimpien koululaisten hoidosta (tuolloin käytettiin vielä termiä hoito), vastasi kaupungin sosiaalikeskuksen alainen päivähoito-osasto. Subjektiivinen päivähoito-oikeus ja kunnan taloudellinen tilanne johtivat kaupunginvaltuuston päätökseen uusien järjestelyiden aloittamisesta ja erityisesti niin sanotun kolmannen sektorin ottamisesta mukaan koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestämiseen. Kolmannella sektorilla tarkoitettiin tässä yhteydessä yksityisiä järjestöjä, jotka olivat kiinnostuneita osallistumaan toiminnan järjestämiseen. Yhteiskunnallinen kehitys oli tuonut myös kouluille haasteen kokonaisvaltaisemman kasvatuksellisen asenteen omaksumisessa ja koulun puolelta toivottiin ratkaisuja sekä apua lapsien koulupäivän jälkeisen ajan organisointiin. Näiden tekijöiden seurauksena koottiin työryhmä, jonka tehtävänä oli selvittää Turussa järjestettävän iltapäivätoiminnan tilaa ja tarvetta. (Nummila-Piispanen 2000, 13).

Työryhmätyöskentelyn pohjalta iltapäivätoiminnan mallia kehitettiin Turussa ja vastuu iltapäivätoiminnan koordinoinnista ja järjestämisestä siirtyi 1.8.1999 kaupungin sosiaalitoimelta nuorisotoimelle:

Nuorisotoimi tarjoutui toiminnan koordinaattoriksi koska iltapäivätoiminta sopi nuorisotoimen toiminta-ajatukseen nuorten elinolojen edistäjänä ja se toi jatkumoa nuorten kasvatukselle. Nuorisotoimen kohderyhmän laajentuessa sille avautui mahdollisuus lasten ja nuorten kasvun tukemiseen pidemmällä ajanjaksolla. (Jäppinen & Karppinen 2005, 13).

3.2 Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnan nykytilanne

Turun kaupunginhallitus päätti 13.4.2004 § 350, että Turku järjestää perusopetuslais-
sa 1136/2003 tarkoitettua lasten aamu- ja iltapäivätoimintaa 1.8.2004 lukien. Palve-
lun koordinointi- ja järjestämisvastuu on Turun kaupungin nuorisotoimella ja erityis-
opetuksessa olevien lasten osalta kasvatus- ja opetustoimella sekä sosiaali- ja terve-
ystoimella.

Turussa aamu- ja iltapäivätoimintaa on pystytty tarjoamaan toiminnan alusta alkaen
kaikille ensimmäisen ja toisen vuosiluokan oppilaille sekä muiden vuosiluokkien osal-
ta kaikille niille oppilaille, joilla on perusopetuslain mukainen päätös erityisestä tuesta
ja tarvetta osallistua toimintaan. Toimintaan osallistuvilla ei kuitenkaan ole subjektiiv-
ista oikeutta palveluun, vaan kunta saa päättää toiminnan laajuudesta. Kunnalla ei
myöskään ole velvollisuutta toiminnan järjestämiseen.

Turussa aamu- ja iltapäivätoimintaa toteutetaan pääsääntöisesti avustusperiaatteella
yhteistyössä palveluntuottajien kanssa. Syyskuussa 2011 Turun kaupungin omana
toimintana tuottamaan ja ulkopuolisten palveluntuottajien järjestämään aamu- ja ilta-
päivätoimintaan osallistui yhteensä 1617 lasta. Näistä nuorisotoimen oman tuotan-
non piirissä oli 36 % asiakkaista ja yhteistyökumppaneiden palveluiden piirissä 64 %.
Vuodesta 2007 eteenpäin oman tuotannon ja ulkoisen tuotannon suhde on pysynyt
suurin piirtein muuttumattomana. Vuositasolla noin yksi toimipaikka on siirtynyt palve-
luntuottajille. Vuonna 2011 ulkoisia sopimuskumppaneita on yhteensä 10, joista suu-
rin osa on yleishyödyllisiä ja aatteellisia yhdistyksiä. Edellä mainittujen lisäksi palve-
lua tuottavat edelleen myös kaupungin sosiaali- ja terveystoimi sekä kasvatus- ja
opetustoimi.

Opetuslain mukaan, kunta joka järjestää toimintaa annetun lain ja perusteiden mu-
kaisesti, on oikeutettu saamaan toiminnan järjestämiseen valtionosuutta 57 % toteu-
tuneista laskennallisista ohjaustuntikustannuksista. Turussa toiminnan koordinaatios-
ta vastaavan kaupungin nuorisotoimen tehtävänä on kerätä palveluntuottajilta ope-
tusministeriön edellyttämät valtionosuuksien maksatukseen liittyvät tiedot. Kasvatus-
ja opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen sekä ulkoisten sopimuskumppaneiden

den eli palveluntuottajien tulee toimittaa nuorisotoimelle toiminnan, rahoituksen ja seurannan edellyttämät tiedot määräajoin. Lisäksi nuorisotoimi voi edellyttää palveluntuottajilta sisäistä tai ulkoista arviointia, jolla varmistetaan toiminnan laatu.

Aamu- ja iltapäivätoimintaan osallistuvien lasten huoltajilta peritään toimintamaksua. Nuorisolautakunta päättää toiminnasta perittävistä maksuista ja palveluntuottajille maksettavista avustuksista. Palveluntuottajat laskuttavat asiakkailtaan nuorisolautakunnan päättämät ja vahvistamat asiakasmaksut. Turun kaupungin määrittämä iltapäivätoiminnan asiakasmaksu on syksyllä 2011 kuukaudessa 80 euroa. Tammikuussa 2012 toimintamaksu nousee 85 euroon. Aamutoiminta maksaa 30 euroa kuukaudessa. Valtakunnallisessa vertailussa Turun kaupungin määrittelemät toimintamaksut ovat keskitasoa. Huoltajilla on mahdollisuus hakea maksuvapautusta toimintamaksuista, mikäli perheen toimeentulotukiedellytys täyttyy.

3.3 Aamu- ja iltapäivätoiminnan tuotantoryhmä

Turussa vuonna 1998 kootun aamu- ja iltapäivätoiminnan selvitystyöryhmän toiminta jatkuu yhä nykypäivänä toimivana verkostoyhteistyönä. Alun perin työryhmää kutsuttiin nimellä Työrukkanen ja sen koollekutsujana toimi kaupungin sosiaalitoimen edustaja. Kun toiminnan koordinointi siirtyi vuonna 1999 nuorisoasiainkeskukselle, siirtyi myös yhteistyöryhmän vetovastuu nuorisotoimelle. Yhteistyöryhmän Työrukkanen nimi muutettiin tuolloin Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnan tuotantoryhmäksi. Samalla Turussa hylättiin myös käsite aamu- ja iltapäivähoito, joka korvattiin toimintaa selkeämmin kuvaavalla termillä aamu- ja iltapäivätoiminta.

Tuotantoryhmä kokoontuu säännöllisesti, keskimäärin viisi kertaa vuodessa. Sen tehtäviin kuuluu muun muassa vastata aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintakauden käytännön järjestelyistä, toiminnan kehittämisestä, koulutuksesta sekä yhteisistä toimintaperiaatteista. Työryhmä myös ottaa kantaa aamu- ja iltapäivätoiminnan uudistuksiin ja toimii eräänlaisena paikallisena ”edunvalvojana”.

Turkulainen yhteisöpedagogi Risto Lahtinen on opinnäytetyössään kuvannut Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnan tuotantoryhmää seuraavasti:

Aamu- ja iltapäivätoimintaa kumppanuussopimusten pohjalta tuottavat palveluntuottajat pitävät toisiinsa yhteyttä selvästi verkostomaisesti. Verkostomainen yhteydenpito toimii myös virallisten kokousten ja tapaamisten ulkopuolella. Järjestön toiminnanjohtajan puheessa nousee selkeästi esille keskinäinen solidaarisuus ja luottamus. Neuvoja pyydetään ja neuvoja annetaan. (Lahtinen 2011, 38).

Samassa opinnäytetyössä on myös nimettömäksi jääneen tuotantoryhmän jäsenen kuvaus ryhmän toiminnasta:

NJ: me tavataan säännöllisesti kaksi kertaa lukukaudessa eli neljä kertaa lukuvuodessa, me saatetaan tavata useamminkin, meil saattaa olla yhteisiä koulutuksii ja sitten kun on näitä opetushallituksen ja muitten järjestämiä seminaareja me tavataan niissä, sit me käydään keskenämme. sähköpostiviestittelyä, pyydetään neuvoja ja apua toisiltamme (nuorisjärjestön toiminnanjohtaja) (mt.38).

Toimiva yhteistyö ja hyvä vuorovaikutus aamu- ja iltapäivätoiminnan koordinaation ja kaikkien toimintaa tuottavien palveluntuottajien kanssa on ensiarvoisen tärkeää. Tuotantoryhmässä välittyy myös eri toimijoiden asiantuntijuus sekä kokemukset ja näkemykset työstä. Kokeneempien toimijoiden mentorointi ja hiljaisen tiedon siirtyminen ryhmän sisällä vahvistavat ryhmän osaamista, asiantuntijuutta ja henkistä pääomaa.

4 AAMU- JA ILTAPÄIVÄTOIMINNAN TOIMINTASUUNNITELMA

4.1 Toimintasuunnitelman määrittely

Toimintasuunnitelma on toiminnan suunnitteluun liittyvä etukäteen laadittu yksityiskohtainen asiakirja, jossa kuvataan yleensä tulevaa toimintaa, toiminnan keskeisiä asioita sekä tavoitteita tulevan vuoden tai pidemmän aikavälin toiminnalle. Toimintasuunnitelmat ovat yleisesti käytössä niin yritys-, kunta- kuin järjestötoimijoilla. Opetushallituksen määräyksestä perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoimintaa tuottavia kuntia edellytetään laatimaan kuntakohtainen toimintasuunnitelma, jossa määritel-

lään muun muassa järjestettävän toiminnan tavoitteet ja laajuus sekä järjestämisen periaatteet.

Toimintaa järjestävän kunnan tulee hyväksyä aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelma, joka on laadittu perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet ja paikalliset olosuhteet huomioon ottaen. Toimintasuunnitelman tarkoituksena on tukea aamu- ja iltapäivätoiminnan paikallista järjestämistä ja kehittämistä sekä lisätä toiminnan suunnitelmallisuutta ja pitkäjänteisyyttä. Yksittäinen kunta saa päättää paikallisen toimintasuunnitelman sisällöstä.

Turun kaupungin tällä hetkellä noudattama toimintasuunnitelma on nuorisolautakunnan hyväksymä aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelma vuodelta 2004. Opetushallitus on 19.1.2011 päättänyt Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan uusista perusteista. Perusteet ovat määräys, jonka mukaisesti perusopetuslain mukainen aamu- ja iltapäivätoiminta tulee järjestää kunnissa 1.8.2011 alkaen. Määräys edellyttää aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestäjiltä paikallisen toimintasuunnitelman muuttamista uusien perusteiden mukaiseksi. Aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestäjät eivät voi jättää noudattamatta määräystä tai poiketa siitä. Tämän määräyksen vuoksi myös Turun kaupungin perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminta tulee ajantasais-
taa ja muuttaa uusien perusteiden mukaiseksi.

4.2 Aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelman sisältö

Perehtyessäni aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelman sisältöön hyödynsin tausta-aineistoina usean muun kunnan aamu- ja iltapäivätoiminnan aikaisempia toimintasuunnitelmia. Kuntien toimintasuunnitelmien sisällöissä on melko paljon vaihtelua. Toimintasuunnitelmat näyttävät kuitenkin useissa kunnissa noudattavan pitkälti rakennetta, joka pohjautuu aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteissa annettuun yleiseen ohjeistukseen.

Perusopetuslaissa 48 b § 4 on säädetty, että kunnan tulee hyväksyä aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelma. Asetustasolla ei ole toistaiseksi kuitenkaan annettu

tarkempia säädöksiä toimintasuunnitelman sisällöstä. Myöskään Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteissa ei ole annettu yksityiskohtaisia määräyksiä tai ohjeita kuntakohtaisen toimintasuunnitelman sisällöstä, vaan kunta saa päättää toimintasuunnitelman sisällöstä.

Opetusministeriön vuonna 2009 tuottamassa Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan lainsäädännön toimivuus, toiminnan laatu ja muutostarpeet -selvityksessä kuntakohtaisia toimintasuunnitelmia kuvattiin seuraavasti:

Kuntien toimintasuunnitelmat vaihtelevat paljon laajuudeltaan ja yksityiskohtaisuudeltaan. Kuntien toimintasuunnitelmiin on yleensä kirjattu ne seikat, joita aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteissa suositellaan suunnitelmaan kirjattavaksi, mutta osin kirjaukset on tehty pintapuolisesti lähinnä toiminnasta annettuja perusteita lainaten. Toimintasuunnitelman tulee kuvata asianomaisen kunnan aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestämistä eikä vain toistaa sitä, mitä aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteisiin on kirjattu. (Iivonen 2009, 38).

Aamu- ja iltapäivätoimintaa koskevat lait astuivat voimaan vuonna 2004. Lakisääteinen aamu- ja iltapäivätoiminta on siis Suomessa vielä melko uutta toimintaa. Tämä lienee osaselityksenä kuntakohtaisten toimintasuunnitelmien pintapuoliseen sisältöön. Koska aamu- ja iltapäivätoiminta kehittyy jatkuvasti, on kuntien selkeää noudattaa perusteiden yleisohjeistusta toimintasuunnitelman sisällöstä. Aamu- ja iltapäivätoiminnan kuntakohtainen toimintasuunnitelma saatetaan myös laatia useaksi vuodeksi eteenpäin. Toimintasuunnitelmien säännöllistä tarkistamista tai päivittämistä ei perusteissa vaadita eikä siitä ole annettu ohjeistusta. Ensimmäiset velvoitteiset toimintasuunnitelmat laadittiin kunnissa vuonna 2004 ja kuntakohtaisia toimintasuunnitelmia vaadittiin uudistamaan vasta vuonna 2011. Vuonna 2010 98 % aamu- ja iltapäivätoimintaa järjestävistä kunnista oli laatinut kuntakohtaisen aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelman. (Rajala, 2009). Aamu- ja iltapäivätoiminnan edelleen kehittyessä ja sen aseman vahvistuessa, tulevat toiminnan sisällölliset vaatimukset ja ohjeistukset, niin Opetushallituksessa kuin kunnissa, jäsentymään ja kirjastumaan. Tämä tulee pidemmällä aikavälillä näkymään myös kuntakohtaisten toimintasuunnitelmien yksilöidympanä sisältönä

4.3 Suositukset toimintasuunnitelman sisällöstä

Uusissa Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteissa suositetaan, että aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelman tulisi sisältää muun muassa seuraavat asiat:

1. Toiminta-ajatus ja tavoitteet
2. Sisällölliset painoalueet ja suunnittelun periaatteet
3. Toiminnan järjestämiseen liittyvät keskeiset asiat. Näitä ovat mm:
 - toimintamaksu
 - toiminnasta tiedottaminen
 - toimintaan hakeminen ja valintakriteerit
 - lasten määrä ja toiminnan laajuus
 - lapsiryhmän koko
 - henkilöstön resursointi, henkilöstön rakenne ja ohjaajien kelpoisuus
 - ohjaajien rikostaustan selvittäminen
 - ohjaajien perehdyttäminen
 - kulkemisen ja kuljetusten järjestäminen
 - välipalan järjestäminen
 - turvallisuus- ja pelastussuunnitelma
 - vakuutusasiat
 - taloussuunnitelma
4. Toiminnan seuranta ja arviointi
 - toiminnan sisäinen arviointi
 - toiminnan ulkopuoliseen arviointiin osallistuminen
 - tulosten julkistaminen
5. Aamu- ja iltapäivätoiminnan yhteistyö ja tiedonkulku
 - kotien kanssa
 - koulun kanssa, yhteistyö luokan- ja erityisopettajien kanssa
 - lasta koskevien salassa pidettävien henkilötietojen luovuttamiseen liittyvä menettely
 - eri hallintokuntien välillä
 - toiminnan järjestäjän ja toteuttajien kesken
 - verkostoyhteistyö
 - moniammatillinen oppilashuoltotyö

- yritysten ja yhteisöjen kanssa tehtävä yhteistyö, markkinointi ja sponsorointi aamu- ja iltapäivätoiminnassa (Perusteet 2011:1).

Opetushallituksen ohjeistuksessa kuitenkin korostetaan edelleen, että kunta päättää toimintasuunnitelman sisällöstä.

4.4 Turun kaupungin toimintasuunnitelma vuodelta 2004

Turun kaupunginhallitus päätti 13.4.2004 § 350, että Turku järjestää laissa 1136/2003 tarkoitettua lasten aamu- ja iltapäivätoimintaa 1.8.2004 lukien. Palvelun järjestämisvastuu oli Turun kaupungin nuorisotoimella ja erityisopetuksessa olevien lasten osalta opetustoimella. Aamu- ja iltapäivätoiminnan Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet astuivat voimaan niin ikään 1.8.2004. Perusteissa velvoitettiin kuntia laatimaan paikallinen toimintasuunnitelma.

Turun iltapäivätoiminnan järjestämistä koskevan toimintasuunnitelman laatimista varten perustettiin elokuussa 2004 työryhmä, joka koostui iltapäivätoimintaa järjestävien tahojen edustajista, lakiasiantuntijoista sekä kaupungin keskushallinnon edustajista. Esitys meni kaupunginhallituksen käsittelyyn lokakuussa (2004), joten kyselyn toteutushetkellä marraskuussa odotettiin edelleen kaupunginhallituksen, nuorisolautakunnan ja valtuuston hyväksyntää toimintasuunnitelmasta. Tammikuussa 2005 sekä nuorisolautakunta että kaupunginhallitus hyväksyivät uuden toimintasuunnitelman. Ennen vuotta 2005 iltapäivätoimintaa toteutettiin edellisten vuosien periaatteiden mukaan. (Jäppinen & Karppinen 2005, 14).

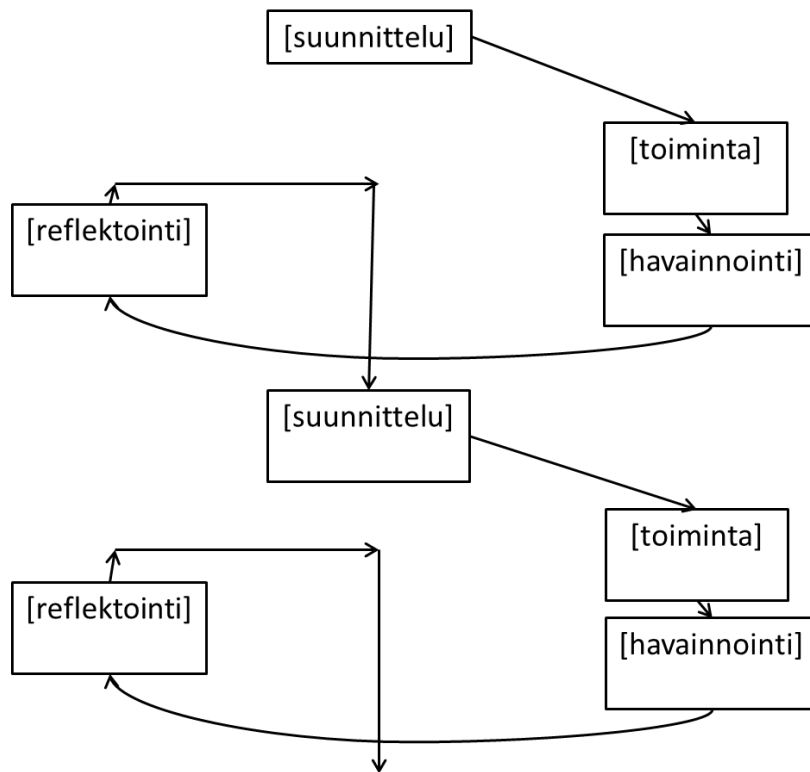
Tammikuusta 2005 näihin päiviin saakka Turun kaupungin koordinoiman aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaavina asiakirjoina ovat olleet koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet sekä laajan työryhmän laatima Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelma. Turussa on kuitenkin jatkuvasti otettu huomioon aamu- ja iltapäivätoiminnassa tapahtuneet uudistukset ja suositukset. Turun kaupungin koordinoima aamu- ja iltapäivätoiminta on vuosina 2005–2011 kehittynyt ja laajentunut tasaisesti.

5 TURUN KAUPUNGIN AAMU- JA ILTAPÄIVÄTOIMINNAN TOIMINTA-SUUNNITELMA 2011

5.1 Toimintasuunnitelman toteutus

Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelmaa uudistaminen oli lähes vuoden kestävä prosessi. Toimintasuunnitelman työstämisessä käytettiin toimintatutkimuksellista työtettä. Olin itse mukana toimintasuunnitelmaprosessin eri vaiheissa ja monessa roolissa. Prosessin kuvaukseen liittyy omakohtaista havainnointia, kokemuksia sekä toimintasuunnitelman eri vaiheiden esittelyä, eli kuvausta tutkittavasta ja kehitettävänä olevasta ilmiöstä. Kuvaan tässä opinnäytetyössä toimintasuunnitelmaprosessin etenemistä vaihe vaiheelta.

Opinnäytetyön johdannossa esitin toimintasuunnitelmaprosessin yksinkertaisen syklisen mallin avulla. Syklisessä mallissa toimintatutkimus nähdään selkeänä prosessina, jossa ymmärrys ja tulkinta lisääntyvät vähitellen. Toimintatutkimus voidaan hahmottaa myös kehittämisprosessin etenemisenä eli jatkuvana syklinä eli spiraalina. Toimintatutkimuksen spiraalissa korostuu konkreettisen toiminnan (havainnointi ja toteutus) ja sitä käsittelevän diskurssin (suunnittelu ja reflektio) välinen vuorovaikutus. Lisäksi spiraaliin Carriin ja Kemmisin mukaan sisältyy myös konstruktiiiset tehtävät (suunnittelu ja toteutus) ja rekonstruktiiiset tehtävät (havainnointi ja reflektointi), jotka vaihtuvat prosessin edetessä. (Toikko & Rantanen 2009, 66).

Kuvio 2. Toimintatutkimuksen spiraalimalli

5.2 Toimintasuunnitelmaprosessi

Aloitin Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnan koordinaattorin työtehtävissä virallisesti 1.1.2011. Pian tämän jälkeen sain kuulla, että Opetushallituksen vuonna 2004 asettamat koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet uudistuvat. Opetushallitus päätti 19.1.2011 uusista Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteista. Perusteet olivat määräys, jonka mukaan perusopetuslain mukainen aamu- ja iltapäivätoiminta tulisi järjestää kunnissa 1.8.2011 alkaen. Uusien perusteiden ensimmäisellä sivulla oli määräys, joka edellytti aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestäjiltä paikallisen toimintasuunnitelman muuttamista.

Yhteisöpedagogin opintoihin liittyvän ammattikorkeakoulutasoisen opinnäytetyön aihe oli osaltani jossain määrin auki vielä tammikuun 2011 alkaessa. Aloittaessani yhteisöpedagogiopintoja edeltävän vuoden syksyllä, olin Turun kaupungin nuorisoasiainkeskuksen palveluksessa täysin erilaisissa työtehtävissä. Kun määräys toiminta-

suunnitelman uudistamisesta annettiin, toimi se tavallaan myös eräänlaisena ”määräyksenä” opinnäytetyöni aihevalinnalle. Keskustelin aiheesta esimieheni ja työparini kanssa. He pitivät aihevalintaa työn kannalta mielekkäänä ja tarkoituksenmukaisena. Äkillisiin muutoksiin sopeutuminen, niin työnteossa kuin opinnoissa, kuuluu nykypäivän nopeasti muuttuvaan työkuulttuuriin. Uuden työtehtävän alussa ja opintojen puolivälissä, vaativan haasteen kohtaaminen oli ammatillisesti kasvattavaa.

5.2.1 Tiedonhankinta ja käyttöönottokoulutukset

Opinnäytetyön aiheen valintaa seurasi toimintasuunnitelman liittyvän taustatiedon keruuvaihe ja toimintasuunnitelman työvaiheiden suunnittelu. Merkittäväksi tietolähteeksi Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnan eri vaiheista osoittautui työparini, Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnan toiminnanjohtajan, Sari Nummila-Piispasen Humakin opinnäytetyö vuodelta 2000. Myös Elina Jäppinen ja Kaisa Karpinen ovat Turun Yliopiston pro gradu työssä vuonna 2005 kuvanneet aamu- ja iltapäivätoiminnan kehitystä Turussa. Tutustuin myös laajasti Opetushallituksen tuottamiin materiaaleihin ja selontekoihin aamu- ja iltapäivätoiminnan eri vaiheista ja toiminnan uudistuksista. Tärkeiksi tausta-aineistoiksi muodostuivat Turun kaupungin aikaisemman aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelman lisäksi usean muun kunnan aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelmat. Yleisesti ottaen eri kuntien toimintasuunnitelmat muistuttavat melko paljon toisiaan ja niiden sisältö muodostuu pääosin perusteissa annetuista ohjeistuksesta. Keväällä 2011 oli havaittavissa, että kunnissa ei vielä oltu päivitetty toimintasuunnitelmia uusien perusteiden määräyksen mukaan.

Merkittäväksi tiedonlähteeksi muodostuivat tapaamiset ja keskustelut aamu- ja iltapäivätoiminnan eri toimijoiden kanssa. Etenkin Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnan tuotantoryhmän yhteiset keskustelut ja sen eri jäsenten kanssa käydyt yksilökeskustelut olivat tiedon siirtymisen kannalta tärkeitä. Myös Varsinais-Suomen aamu- ja iltapäivätoiminnan ja koulun kerhotoiminnan verkostossa vaihdettiin kuulumisia ja kokemuksia uusien kuntakohtaisten toimintasuunnitelmien sisällöistä ja niiden toteuttamisaikatauluista. Selkeämpää ohjeistusta ja aikataulua toimintasuunnitelmien laadinnasta toivottiin. Opetushallitukselta ei annettu määräpäivää, milloin uu-

sien toimintasuunnitelmien tulisi valmistua. Kunnat saivat itsenäisesti päättää aikataulusta.

Opetushallitus toteutti kevään 2011 aikana uusien perusteiden käyttöönottokoulutuksia eri puolilla Suomea. Suomenkielisiä koulutuksia toteutettiin kahdeksalla paikkakunnalla ja ruotsinkielisiä kolmella. Osallistuin koulutussarjan ensimmäiseen koulutuspäivään 9. helmikuuta Helsingissä ja lisäksi osallistuin maaliskuun lopussa Turussa järjestettyyn käyttöönottokoulutukseen. Kouluttajana toimi Opetushallituksen erityisasiantuntija Riitta Rajala. Koulutukset olivat ohjelmasisällöiltään samanlaiset, mutta koulutuskiertueen edetessä oli asiapainotuksissa havaittavissa jonkin verran muutoksia.

Käyttöönottokoulutuksessa Riitta Rajala esitteli 1.8.2011 voimaan astuvat perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet. Perusteiden uusimisen tavoitteena ja tarkoituksena on toiminnan yhtenäistäminen esi- ja perusopetuksen kanssa. Koska toimijat ovat saman perusopetuslain alaisia, näkyy tämä jo uusien perusteiden nimessä. Aikaisempi nimitys oli koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet. Uusien perusteiden tavoitteena on myös vahvistaa yhteyttä perusopetukseen ja nostaa aamu- ja iltapäivätoiminnan arvostusta. Uudet perusteet mahdollistavat tasavertaisen toiminnan joka kuntaan. Perusteiden tavoitteena on antaa selkeämpi ja vahvempi tuki toiminnan järjestämiseen. (Rajala 2011).

5.2.2 Tuotantoryhmän kokemusasiantuntijuus

Kevätkaudella 2011 Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnan tuotantoryhmä koontui ensimmäisen kerran helmikuussa. Tuolloin keskusteltiin uudistuvista perusteista ja päätettiin, että kaikki osallistuisivat mahdollisuuksiensa mukaan uusien perusteiden käyttöönottokoulutuksiin. Tapaamisessa sovittiin myös, että Turun uutta toimintasuunnitelmaa työstetään yhteistyössä tuotantoryhmän seuraavassa tapaamisessa toukokuussa 2011.

Halusin Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnan palveluntuottajista muodostuvan tuotantoryhmän ehdottomasti mukaan pohtimaan uuden toimintasuunnitelman sisältöjä ja painotuksia. Koska palveluntuottajat ovat aamu- ja iltapäivätoiminnan käytännön toiminnan parhaat asiantuntijat, on erittäin tärkeää, että he tulevat kuulluksi kun paikallisen toiminnan uusia linjauksia ja pitkän tähtäimen suunnitelmia luodaan. Osallisuus toiminnan kehittämiseen luo ja vahvistaa toiminnan yhteisiä tavoitteita ja päämääriä.

5.2.3 Learning Cafe toukokuussa

Kutsuin tuotantoryhmän koolle 5. toukokuuta. Tavoitteena oli normaalin tapaamisen lisäksi valmistella toimintasuunnitelman sisältöjä yhdessä. Toukokuuhun mennessä kaikilla tuotantoryhmän jäsenillä oli ollut mahdollisuus osallistua uusien perusteiden käyttöönottokoulutuksiin. Useat Turun toimijat osallistuivatkin sekä Helsingin että Turun koulutuspäiviin. Lisäksi tuotantoryhmän jäsenille meni useaan otteeseen tietoa perusteiden uudistumisesta sähköpostin välityksellä. Reilua viikkoa ennen toukokuun tapaamista lähetin kokouskutsun liitteenä kaikille ryhmän jäsenille toimintasuunnitelman valmisteluun liittyvän ennakkotehtävän. Ennakkotehtävän avulla halusin varmistaa, että ryhmä on motivoitunut suunnitelmaan yhteiseen työstämiseen ja valmistautuu yhteiseen työryhmäpohdintaan.

Ohjeistin tuotantoryhmää seuraavasti:

Ennakkotehtävänä pohtikaa miten Turun aamu- ja iltapäivätoiminnan toiminta-ajatusta ja sisällöllisiä painotuksia uudistetaan. Uusia sisältöjä toimintasuunnitelmaan tuovat myös uusien perusteiden painotus huoltajien, koulun ja aamu- ja iltapäivätoiminnan toimivasta yhteistyöstä sekä tukea tarvitsevat lapset apip-toiminnassa. Keskusteluun nousevat varmasti myös kelpoisuusvaatimukset, läksyjen teko, tiedonsiirto ja monta muuta asiaa joista luodaan yhteinen Turun linjaus. (sähköposti Minna Saarinen 3.5.2011).

Toukokuun tuotantoryhmässä oli varattu runsaasti aikaa toimintasuunnitelman työstöä varten. Aikaa ei hyvistä ennakkovalmisteluista huolimatta kuitenkaan tuntunut olevan riittävästi. Asia koettiin niin mielenkiintoiseksi, että keskustelu olisi voinut jat-

kuu pidempäänkin. Ennakkotehtävän lähettäminen oli kannattavaa, sillä tuotantoryhmän osallistajat olivat todella perehtyneet uusiin perusteisiin ja tulevan toimintasuunnitelman sisältöihin.

Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnan tuotantoryhmän jäsenillä on yhteinen päämäärä, mutta sen eri toimijoilla saattaa erilaisista toimintaympäristöistä ja -tavoista riippuen, olla hieman erilaiset intressit toiminnan käytännön toteutukseen. Tämä saattaa näkyä myös toimintasuunnitelman sisällöllisissä painotuksissa. Muutamia ryhmän jäsenistä ovat olleet mukana tuotantoryhmässä sen alusta alkaen eli vuodesta 1998. Pidempään mukana olleilla toimijoilla on luonnollisesti vahva näkemys ja kokemus Turun aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintatavoista. Tuotantoryhmän koostumus ei kuitenkaan ole stabiili, vaan ryhmään tulee uusia jäseniä muun muassa henkilöstövaihdosten takia. Kaikkien tuotantoryhmään kuuluvien tahojen edustajat eivät myöskään aina pääse tapaamisiin. Viime aikojen suurin muutos tuotantoryhmän toiminnassa on ollut puheenjohtajan vaihdos. Edeltäjäni Tuuli Tuomi toimi tuotantoryhmän puheenjohtajan vuodesta 1999 ja minä taas kutsuin ryhmän koolle ensimmäisen kerran loppuvuodesta 2010.

Koska tuotantoryhmä koostuu useista toimijoista ja sen jäsenet ovat olleet ryhmän toiminnassa mukana eripituisia ajanjaksoja, päätin hyödyntää osallistavia menetelmiä toimintasuunnitelman työstämisessä. Tavoitteena oli, että tuotantoryhmän jäsenten näkemykset ja kokemusasiat tulisi mahdollisimman monipuolisesti hyödynnettyä. Osallistavien menetelmien käyttämisellä oli myös tarkoitus ryhmäyttää tuotantoryhmä yhteisen haasteen kohtaamiseen. Koska toimin ryhmän puheenjohtajana ja ohjasin molemmat osallistavat menetelmät, vahvistui samalla oma näkemykseni tuotantoryhmän jäsenten toimintatavoista ja ammattitaitoni ryhmän ohjaajana ja puheenjohtajana vahvistui. Tuotantoryhmän toiminnan kannalta koin tärkeäksi myös ryhmän me-hengen ja kumppanuuden vahvistamisen sen jäsenten osallisuutta vahvistamalla.

Valitsin toimintasuunnitelman työstämisen ensimmäiseksi osallistavaksi menetelmäksi Learning Cafe -harjoituksen. Learning Cafe:n avulla saadaan ryhmän hiljainen tieto esille. Ryhmän jäsenten tuottamat ajatukset hahmotellaan näkyviin keskustelun lomassa ja muut ryhmäläiset jalostavat niitä jatkoideointiin. (Ryhmänohjaajan työkalupakki 2007, 12). Learning Cafe:ssa työskennellään ja opitaan yhdessä pienissä pöy-

täryhmissä, ”kahvilapöydissä”. Jaoin tuotantoryhmän jäsenet viiteen ryhmään, siten että eri tahoja edustavat palveluntuottajat sekoittuivat tasaisesti. Learning Cafe:n pöydillä olivat valmiina uusien perusteiden keskeisimmät osiot sekä ohjeet uuden toimintasuunnitelman sisällöistä. Jokainen ryhmä pohti kutakin osa-aluetta noin kahdeksan minuutin ajan, kunnes siirtyi seuraavan otsikon pariin. Jokaisen ryhmän jäsenet kirjasivat ylös keskusteluaan ja ajatuksiaan isolle paperiarkille, kahvilan pöytäliinalle. Jokaisen ryhmän oli myös mahdollista kuulla toisten ryhmien keskustelua, sekä peilata omia näkemyksiään niihin ja luoda uusia. Lopuksi kukin pöytäryhmä esitteli viimeisen pöydän kirjaukset muille. Tässä vaiheessa kaikilla oli mahdollisuus kommentoida ja yhteinen keskustelu jatkuikin vilkkaana.

Learning Cafe:n synnyttämiä ajatuksia läpikäydessä, uuden toimintasuunnitelman sisällön suhteen suurimmiksi haasteiksi esiin nousivat yhteistyö ja tiedonkulku sekä erityistä tukea tarvitsevat lapset aamu- ja iltapäivätoiminnassa. Suurimmat muutokset uusissa perusteissa aikaisempiin verrattuina olivat juuri niissä osiossa. Myös tiedonsiirrosta eri toimijoiden välillä haluttiin tietää enemmän. Kaikkiin tehtävänannon osa-alueisiin tuli mielenkiintoisia kysymyksiä ja ideoita, joita ei todennäköisesti tavallisessa kokouskeskustelussa olisi noussut esiin.

5.2.4 Toimintasuunnitelma etenee

Toukokuun tapaamisessa sovimme, miten toimintasuunnitelman työstöä jatketaan. Tehtäväkseni jäi kirjata kesän aikana yhteisten ideoiden pohjalta luonnos Turun kaupungin uudesta aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelmasta. Toimintasuunnitelman toteutettaisiin perusteissa olevan ohjeistuksen pohjalta. Tuotantoryhmässä päätettiin alkusyksystä jatkaa toimintasuunnitelman valmistelua yhteistyössä. Myös toimintasuunnitelman hallinnollisen käsittelyn aikataulusta keskusteltiin. Pian toukokuun tapaamisen jälkeen koostin Learning Cafe:ssa kirjatut tuotokset yhteen ja lähetin ne tuotantoryhmälle kommentointia ja toimintasuunnitelman jatkovalmistelua varten. Yhteisten pohdintojen jälkeen oli aika ryhtyä kirjoittamaan toimintasuunnitelmaa. Sovimme alustavasti lähiesimieheni, nuorisoasiankeskuksen osastopäällikön Eeva Roihan kanssa, että esitys uudesta toimintasuunnitelmasta pyrittäisiin saamaan

Turun kaupungin nuorisolautakunnan hyväksyttäväksi loppuvuodesta 2011.

Aamu- ja iltapäivätoiminnassa kesä-heinäkuu on perinteisesti toiminnan kannalta rauhallisinta aikaa. Lapset ovat kesälaitumella ja ohjaajat kesälomilla tai muissa työtehtävissä. Kesän aikana kirjoitin ensimmäisen version toimintasuunnitelmasta ja työparini Sari Nummila-Piispanen teki täsmennyksiä ja kehittämissuhteita tuotta- maani tekstiin. Vertailin koko prosessin ajan Turun aikaisempaa sekä uudistuksen alla olevaa toimintasuunnitelmaa usean muun kunnan aamu- ja iltapäivätoiminnan kuntakohtaisiin toimintasuunnitelmiin. Suunnitelmia vertaillaan tuli kuitenkin ottaa huomioon kuntien erilaiset tavat tuottaa aamu- ja iltapäivätoimintaa. Myös yksittäisen kunnan asukasluku, maantieteellinen laajuus ja taloudellinen tila vaikuttavat toiminnan järjestämistapoihin. Voidaankin todeta, että kunnat jotka järjestävät aamu- ja iltapäivätoimintaa täysimittaisesti kaikille sitä tarvitseville lapsille, vastaavat Opetushallituksen tavoitteeseen

Turussa toiminta on nuorisoasiainkeskuksen koordinoimaa ja tuotetaan pääsääntöisesti avustusperiaatteella. Turussa on toistaiseksi pystytty ottamaan kaikki toiminnan kohderyhmään kuuluvat lapset mukaan toimintaan. Turussa aamu- ja iltapäivätoiminnan toteuttamisen laajuudesta on kirjattu myös valtion edellyttämää kuntakohtais- ta lasten ja nuorten hyvinvointipoliittiseen ohjelmaan. Turun lasten ja nuorten hyvinvointiohjelmaan 2009–2012 on kirjattu, että kaikille 1. ja 2. luokan sekä erityisopetuk- sessa oleville tarjotaan iltapäiväkerhopaikka. (Lasten ja nuorten hyvinvointiohjelma 2009.) Kaupungin lasten ja nuorten hyvinvointiohjelma on osaa laajempaa asukkai- den hyvinvointiohjelmaa joka ulottuu vuosille 2009–2013.

Toimintasuunnitelmaa uudistettaessa tuli myös ajankohtaiseksi pohtia ovatko Turun kaupungin koordinoimassa aamu- ja iltapäivätoiminnassa käytettävät erilaiset asiakir- jat, lomakkeet, hakukaavakkeet ja lasten henkilötietolomakkeet ajantasaisia ja onko myös niiden uudistaminen tarpeen. Etenkin aamu- ja iltapäivätoiminnan uusissa pe- rusteissa esiin noussut termi yksilöity tiedonsiirto, on herättänyt paljon epäätietoisuutta palveluntuottajien keskuudessa. Kysyin neuvoja tiedonsiirtoon liittyen kaupungin kes- kushallinnon edustajalta ja Turun kaupungin käyttämiin lomakkeisiin tullaan teke- mään myöhemmässä vaiheessa uudistuksia.

Havaintojeni perusteella useiden muiden kuntien käyttämissä lomakkeissa oli hyvin runsas tulkinta tiedonsiirron suhteen. Uusien perusteiden ohjeistus tiedonsiirrosta on tulkinnanvarainen, eikä tue kuntatason toimijoita riittävästi. Opetushallituksen tuottama materiaali tulisi pikaisesti ajantasaistaa, jotta kunnissa voitaisiin selkeästi noudattaa yhtenäistä linjausta perusteiden vaatimasta yksilöidystä tiedonsiirrosta. Opetushallituksen ylläpitämien aamu- ja iltapäivätoiminnan verkkosivujen mallilomakkeet ovat vuodelta 2006, eivätkä vastaa uusia perusteita.

5.2.5 Syyskuinen Tuplatiimi

Aamu- ja iltapäivätoiminnan syyskauden käynnistyttyä toimintaryhmän oli jälleen aika kokoontua. Tälläkin kertaa lähetin tuotantoryhmälle ennakotehtävän ennen tapaamista. Toimitin ryhmän jäsenille luonnoksen Turun kaupungin uudesta toimintasuunnitelmasta ja pyysin ryhmää tutustumaan siihen sekä vertailemaan sen sisältöä uusien perusteiden ohjeistukseen. Tavoitteena oli, että tuotantoryhmän jäsenet pohtisivat ennen tapaamista Turun linjauksia, mitä painotuksia tulisi vahvistaa ja mitä toimintasuunnitelman luonnostekstistä tulisi tuotantoryhmän jäsenten mielestä lisätä tai poistaa. Toisena ennakotehtävänä tuli miettiä, mitkä olivat työn kannalta merkittävimmät muutokset. Lähetin taustamateriaaliksi myös linkin uusiin perusteisiin ja tuotantoryhmän toukokuisen Learning Cafe -pohdinnan koosteen.

Tuotantoryhmä kokoontui syyskuussa nuorisoihminenkeskuksen kokoustilassa. Työskentelytila oli sama kuin toukokuussa, joten ryhmän orientoituminen tilaan ja paikkaan kävi nopeasti. Tapaamiseen osallistui kuitenkin ihmisiä, jotka eivät olleet koskaan aikaisemmin mukana tuotantoryhmän tapaamisissa. Yllättäen paikalle tuli myös useita henkilöitä, jotka eivät olleet ilmoittaneet tulostaan. Tämä vaati minulta ryhmän ohjaajana nopeaa reagointia ja jouduin tekemään pikaisia muutoksia tapaamisen ennakoon valmisteltuun ohjelmaan. Kaikki osallistujat eivät myöskään olleet saaneet ennakkomateriaalia tai eivät olleet muusta syystä tutustuneet siihen. Osa tuotantoryhmäläisistä oli paneutunut ennakotehtävään huolellisesti ja pohtinut suunnitelman sisältöä palveluntuottajan näkökulmasta.

Kuten aiemmin toukokuussa, hyödynsin myös tällä kertaa osallistavaa menetelmää toimintasuunnitelman luonnoksen kommentoinnissa ja valmistelussa. Koska tällä kertaa mukana oli runsaasti uusia ja toisilleen tuntemattomia henkilöitä, tutustutin heitä alkuun toisiinsa lyhyellä keskustelulla vierustoverin kanssa. Vasta tutustumisiosion jälkeen esittelin päivän tehtävän. Tällä kertaa toimintasuunnitelma luonnosteltiin osallistavan Tuplatiimi -harjoituksen avulla. Jokainen pohti ensin itsekseen viisi ajatusta tai kysymystä toimintasuunnitelman sisältöön liittyen. Tehtävän tavoitteena oli miettiä, mitkä ovat aamu- ja iltapäivätoiminnan käytännön työn kannalta merkittävimmät muutokset uusissa perusteissa ja miten niiden tulisi näkyä Turun kaupungin toimintasuunnitelmassa. Yksilötyöskentelyn jälkeen työryhmäläiset muodostivat pareja ja isompia ryhmiä, joissa he kirjasivat kolme keskeisintä toimintasuunnitelmaan liittyvää ajatusta tai kysymystä tarralapuille. Osa ryhmistä sai täytettyä useammankin lapun, kun taas jokin toinen ryhmä sai fokuoitetua ajatuksensa muutamaaan laajaan ja keskeiseen ydinongelmaan.

Pohdinta-ajan jälkeen keräsin laput ja työparini avulla jaottelimme ne kaikkien nähtävillä. Selkeimpinä asiaryhminä esiin nousivat tälläkin kertaa, erityistä tukea saavat lapset sekä tiedonsiirto ja yhteistyö eri toimijoiden välillä. Tuplatiimin avulla nousi esiin myös tärkeitä kysymyksiä lapsiryhmän koosta, henkilöstön pätevyydestä, tiloista ja monista muista toiminnan kannalta keskeisistä asioista. En toteuttanut Tuplatiimimenetelmän loppuvaiheeseen kuuluvaa ristiinarviointia, jossa parit pisteyttävät ja ryhmäyttävät esiin nousseista aiheista tärkeimmät. Työryhmätyöskentelyn tässä vaiheessa piti joustaa ajankäytöllisistä syistä. Koska ryhmä oli oletettua osallistujamäärää suurempi ja kaikki eivät olleet mukana toukokuun Learning Cafe:ssa, lähtivät ryhmän ajatukset tällä kertaa rönnyilemään. Kävimme kuitenkin erittäin hyviä keskusteluja toimintasuunnitelman sisällöstä ja sain taas runsaasti pohdittavaa sekä evästyksiä toimintasuunnitelman jatkovalmistelua varten.

5.2.6 Lisätietoa toimintasuunnitelmaa vahvistamaan

Turun kaupunki tulee todennäköisesti noudattamaan aamu- ja iltapäivätoiminnan uutta toimintasuunnitelmaa useita vuosia ja tulevaan toimintasuunnitelmaan kirjataan pe-

rusteissa osoitetut tavoitteet ja vaatimukset. Kävin perusteissa annetun toimintasuunnitelmaohjeistuksen tarkkaan läpi ja sisällytin ohjeissa annetut asiat Turun kaupungin toimintasuunnitelmaan. Yksittäisen kunnan ei kuitenkaan ole tarkoituksenmukaista kirjata uuteen toimintasuunnitelmaan tarkkoja yksityiskohtaisia määreitä toiminnan rakenteista ja laajuudesta, koska se saattaa hidastaa aamu- ja iltapäivätoiminnan kehittämistä paikallistasolla.

Havaittavissa on, että aamu- ja iltapäivätoiminnan eri toimijoilla, palveluntuottajilla, toiminnan ohjaajilla ja sen toiminnan asiakkailla olisi tarve saada laajempaa ja yksityiskohtaisempaa tietoa toiminnasta kuin mitä toimintasuunnitelmassa on määritelty. Toimintasuunnitelmaa työstäessäni tutustuin Tuusulan aamu- ja iltapäivätoiminnan malliin, jossa kuntakohtaisen toimintasuunnitelman rinnalla on Tuusulan aamu- ja iltapäivätoiminnan omat perusteet. Tuusulan kunnan aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet kirjataan vuodeksi kerrallaan ja niissä on esitelty toimintaa toimintasuunnitelmaa yksityiskohtaisemmin. Tuusulan perusteet ovat luettavissa muun muassa Tuusulan kunnan verkkosivuilla. (Tuusula 2011.)

Esittelin syyskuun tapaamisessa Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnan tuotantoryhmälle, että Turkuunkin kehitetään kaupungin virallisen aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelman rinnalle vastaava malli. Turun toimintasuunnitelman rinnalle luotaisiin toinen tietoa lisäävä uusi asiakirja ja tiedotusmuoto, jossa on laajempaa informaatiota muun muassa toimintaan hakemisesta, toiminta-ajoista ja -maksuista, tiedonsiirrosta, lasten ja vanhempien mahdollisuudesta kehittää toiminnan sisältöjä sekä muista käytänteistä, joita ei kirjata yksityiskohtaisesti varsinaiseen toimintasuunnitelmaan. Ideani sai tuotantoryhmän kannatuksen ja sen kehittäminen jatkuu toimintasuunnitelman työstämisen rinnalla. Sovimme yhteisesti, että Turun lisäasiakirja ei voi olla nimeltään Tuusulan mallin mukainen Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet. Valtakunnallisten perusteiden rinnalla ei voida määritellä Turun omia perusteita, vaan työnimeksi lisätiedolle tuli Perustietoa Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnasta. Perustiedolle toiminnasta on sikäläkin tarvetta, että sen avulla voidaan nopeammin tiedottaa toiminnan sisällöllisistä muutoksista. Tavoitteena on tarkastaa ja tarpeen vaatiessa päivittää Perustietoja Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnasta toimintakausittain.

5.2.7 Kaupungin näkökulma tulevaan suunnitelmaan

Syyskuun tapaamisen jälkeen kirjoitin tuotantoryhmän jäseniltä saatujen kommenttien pohjalta uuden toimintasuunnitelmaluonnoksen ja toimitin luonnoksen aamu- ja iltapäivätoiminnasta vastaavan osastopäällikön Eeva Roihan kommentoitavaksi. Roiha piti luonnosta tavoitteiden mukaisena, mutta kehotti luetuttamaan sen vielä Turun kaupungin kasvatus- ja opetustoimen perusopetuspäälliköllä Outi Rinteellä. Koska kyseessä on perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelma on tärkeää, että toimintasuunnitelma on myös perusopetuksen toimijoiden näkemysten mukainen. Myös tuotantoryhmässä on mukana perusopetuksen edustajia.

Sain vielä lokakuun puolen välin jälkeen useita hyviä ja täsmentäviä kommentteja Rinteeltä ja sekä useilta tuotantoryhmän jäseniltä. Kuten aikaisemmin mainitsin, on palveluntuottajilla erilaiset lähtökohdat toiminnan järjestämiseen. Tämä tuli ilmi myös toimintasuunnitelman kommentoinnissa ja ne huomioiden valmistelin uuden luonnoksen toimintasuunnitelmasta.

Perusopetuksen ja tuotantoryhmän kommenttien jälkeen Turun kaupungin nuorisotoimenjohtaja Annina Lehtiö-Vainio tutustui toimintasuunnitelmaluonnokseen ja hyväksyi toimintasuunnitelman. Tämän jälkeen toimitin sen kaupungin lakiasiainyksikön lakimiehelle hyväksyttäväksi. Lakimiehen tehtävänä oli tarkastaa onko toimintasuunnitelman sisältö valmista kaupungin nuorisolautakunnan käsittelyyn. Lakiasiainosaston kanssa pohdittiin myös, riittääkö uuden toimintasuunnitelma hyväksyjäksi Turun kaupungin nuorisolautakunta vai meneekö toimintasuunnitelma myös kaupunginhallituksen käsittelyyn. Toimintasuunnitelmaprosessi on aikataulussa ja Turun kaupungin perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelma esitellään marraskuussa Turun kaupungin nuorisolautakunnalle. Kaupunginhallitukseen se menee alkukevästä 2012.

Toimintasuunnitelmaprosessin havainnointi sen kaikkine vaiheineen on ollut erittäin mielenkiintoista. Prosessin toteutus on osin ollut oletettua työläämpi ja sen eri vaiheisiin on kulunut aikaa ennakoitua enemmän. Suunnitelmat ovat muuttuneet moneen otteeseen ja prosessi jatkuu yhä. Erittäin tärkeänä pidän vuorovaikutteista kehittämis-

työtä, tapaa jolla uutta toimintasuunnitelmaa on luotu. Aktiivisen työryhmätyöskenteilyn ja osallistavien menetelmien hyödyntämisen sijaan, olisin voinut kirjata toimintasuunnitelman yksin ja vain hyväksyttää sen tuotantoryhmässä. Vain kaupungin pakolliset asiantuntijat olisivat siinä tapauksessa voineet vaikuttaa suunnitelman sisältöön. Kokemuksellinen oppiminen ja toimijoiden asiantuntijuus olisivat perinteisellä toimintatavalla jääneet melko vähäisiksi. Koska toimintaprosessia on kuvattu toimintatutkimuksen näkökulmasta, jatkuu prosessi myös toimintasuunnitelman kirjallisen tuotoksen Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelman valmistamisen jälkeen.

5.3 Toimintatutkimuksen näkökulma

Olen käyttänyt tutkimusmenetelmänä opinnäytetyössäni toimintatutkimusmenetelmää, jonka avulla tuotetaan tietoa käytännön kehittämiseksi. Toimintatutkimus on pääosin laadullisen tutkimuksen suuntaus, jolla pyritään kehittämään kohteena olevaa organisaatiota sen toimintatapoihin vaikuttamisen kautta. Opinnäytetyöni lähtökohtana oli organisaation (Turun kaupunki) tarve uudistaa sen tuottamaa materiaalia. Organisaatiolle oli annettu tehtäväksi uudistaa Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelma uusien perusteiden vaatimuksia vastaaviksi. Määräys toimintasuunnitelman uudistamisesta annettiin tammikuussa 2011 ja ohjeistuksessa ei annettu toimintasuunnitelman valmistumiselle määräaikaa.

Toimintatutkimus on yleensä ajallisesti rajattu tutkimus- ja kehittämisprojekti, jossa suunnitellaan ja kokeillaan uusia toimintatapoja. Pienimuotoisimmillaan toimintatutkimus voi olla oman työn kehittämistä. Työtehtävät edellyttävät usein yhteistyötä muiden kanssa, ja siksi työn kehittäminen vaatiikin ihmisten välisen vuorovaikutuksen ja yhteistoiminnan edistämistä. (Heikkinen, Rovio & Syrjälä 2007, 17). Yhteistoiminnallinen osaaminen ja jatkuva oman työn kehittäminen kuuluu myös taitavan yhteisöpedagogin ammatilliseen osaamiseen.

Toimintatutkimuksella tavoitellaan käytännön hyötyä, usein käyttökelpoista tietoa toimijoiden käytäntöjen kehittämiseksi. Toimintatutkimukset ovatkin usein toimijaläh-

töisiä, joissa tutkijalla on aktiivinen, osallistava rooli. Toimintatutkija osallistuu tutki- maansa toimintaan tehden tutkimuskohteeseensa tarkoitukselliseen muutokseen täh- täävän väliintulon, intervention. Toimintatutkimuksessa pyritään valamaan uskoa ih- misten omiin kykyihin ja toimintamahdollisuuksiin, eli voimaannuttamaan. Tutkijan tehtävänä on käynnistää muutos ja rohkaista ihmisiä kehittämään asioita omalta kannaltaan paremmiksi. (Heikkinen, Rovio & Syrjälä 2007, 17-18).

5.3.1 Toimintatutkimuksen tiedonhankintamenetelmät

Tässä toimintatutkimuksessa tiedonhankintamenetelmänä on käytetty osallistuvaa havainnointia, joka on yksi havainnointityyppi. Havainnointi on kaikkien tieteiden yh- teinen ja välttämätön perusmenetelmä. Tieteellinen havainnointi ei ole vain näkemis- tä, vaan se on tarkkailua. Menetelmänä havainnointi on melko työläs, ja siksi kysely ja haastattelut usein syrjäyttävät sen. Havainnoinnin suurimpana etuna on, että sen avulla saadaan välitöntä ja suoraa tietoa ihmisen, ryhmän tai organisaation toimin- nasta ja käyttäytymisestä. Havainnointi ilmentää mitä todella tapahtuu, se on todelli- sen elämän ja maailman tutkimista. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 212–213)

Havainnoinnin menetelmiä on useita. Havainnointi voi olla systemaattista, tarkasti jäsennehtyä tai vapaata ja osallistuvaa. Osallistuva havainnointi on vapaasti tilantees- sa muovautuvaa, joissa havainnoija voi olla osa havainnoitavaa ryhmää. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 214, 216). Osallistuvassa havainnoinnissa tutkija on aktii- visessa vuorovaikutuksessa havainnoitavan toimintaympäristön kanssa. Havainnointi voi olla toimintaympäristön analyysia tai se voi olla koko kehittämisprosessin kestä- vää ja tiiviisti kehittämiseen kytkeytyvää. (Toikko & Rantanen 2009,143–144). Tässä tutkimuksessa osallistuva havainnointi tarkoitti tutkimuksen tekijän aktiivista osallis- tumista koko toimintasuunnitelmaprosessin ajan. Toteutin osallistuvaa havainnointia useassa roolissa; kuntaorganisaation jäsenenä ja työntekijänä, Turun kaupungin aa- mu- ja iltapäivätoiminnan koordinaattorina ja tuotantoryhmän puheenjohtajana sekä toimintasuunnitelman pääasiallisena kirjajana ja tuottajana. Olin myös yhteisöpeda- gogiopiskelijan roolissa ja osa tuotantoryhmästä tiesi tämän jo prosessin alkuvaiheis-

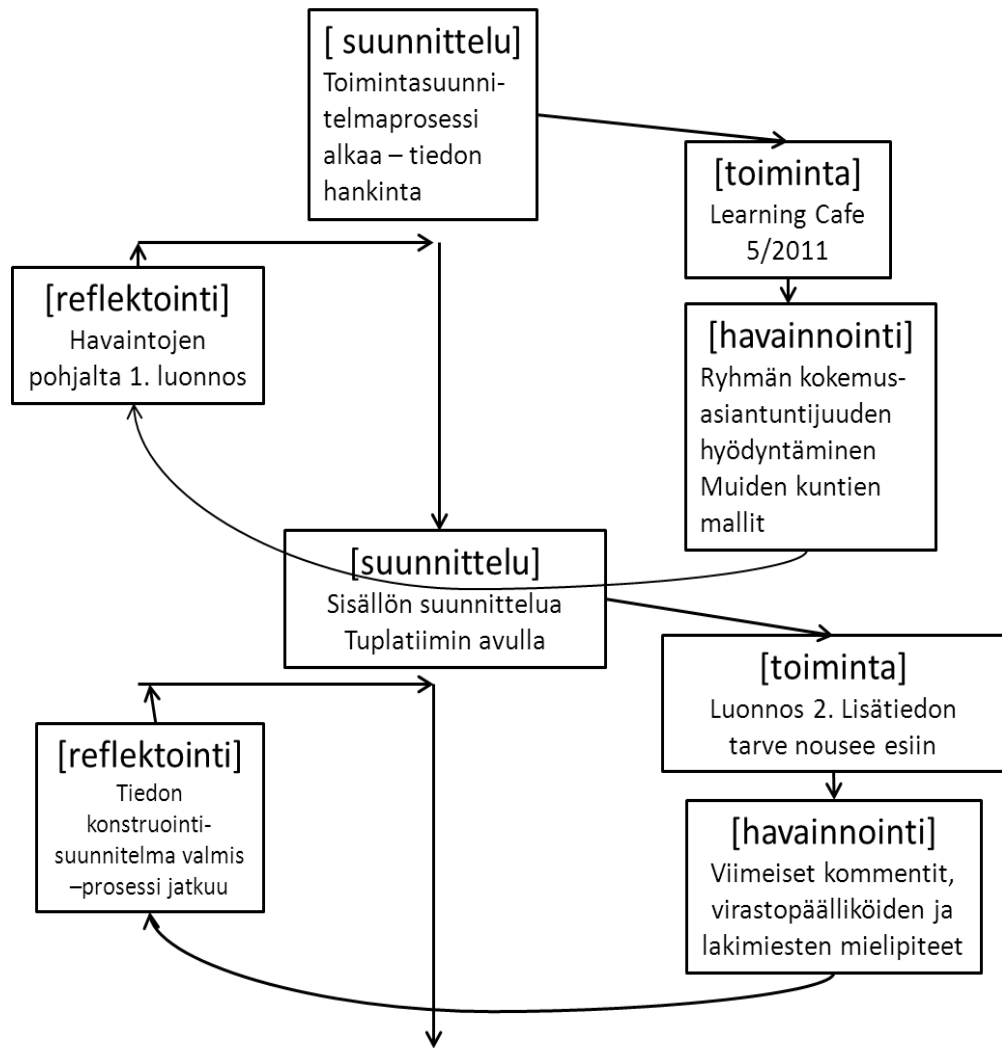
ta saakka. Kerroin opinnoistani ryhmälle toimintasuunnitelman työstöprosessin puolivälissä, mutta koska ryhmässä oli jonkin verran vaihtuvuutta vuoden aikana, kaikki eivät tulleet tietoisiksi asiasta. Olen pohtinut vaikuttiko opiskelijan roolini selviäminen jotenkin ryhmän käyttäytymiseen. Siitä ei ole selkeää havaintoa vaan mahdollinen muutos ryhmän käytöksestä, on omaa tulkintaani toimintasuunnitelman kehittämisen prosessissa.

Törmäsin tutkimusprosessia kuvatessani ja toiminnasta raportoidessani osallistuvan havainnointimenetelmän yleiseen ongelmaan. Tutkimusongelmaksi nousi havaintojen systemaattisuuden puute, joka ilmeni selkeän analysoitavan aineiston puutteena. Koska olin havainnoijana aktiivinen osallistuja ja ryhmän puheenjohtaja, kaikki havaintomuistiinpanot toimintaprosessin etenemisestä on kirjattu jälkikäteen. Osallistuva havainnoija onkin usein ristiriitatilanteessa, kun havainnointitilanteessa pitäisi toimia ryhmän luonnollisena jäsenenä ja toimijana. Toisaalta samaan aikaan pitää olla aktiivisena havainnoijana ja tiedon kerääjänä tutkijan roolissa.

5.3.2 Toimintatutkimuksen spiraali

Toimintatutkimus poikkeaa tavanomaisesta tutkimusprosessista, joka etenee johdonmukaisena jatkumona; kysymyksenasettelua seuraa kirjallisuuden ja materiaalin keruu, kyselytutkimus ja kvantitatiivinen analyysi johtopäätöksineen. Toimintatutkimuksen lähtökohtana voi olla toiminnassa havaittu ongelma, jota ryhdytään kehittämään. Tutkimus alkaa jonkin yksityiskohdan ihmettelystä ja toiminnan reflektiivasta ajattelusta, mikä sitten johtaa yhä laajempiin ja yleisempiin kysymyksiin. (Heikkinen, Rovio & Syrjälä 2007, 78.)

Toiminnan kehittäminen tapahtuu reflektiivisen ajattelun avulla. Reflektointi on totuttujen toiminta- ja ajattelutapojen perusteiden pohdintaa, jonka seurauksena voidaan omaksua uusia tapoja ajatella ja kehittää toimintaa. Olennainen osa reflektiivistä ajattelua on hiljaisen tiedon hyödyntäminen. (Heikkinen, Rovio & Syrjälä 2007, 34).

Kuvio 3. Turun toimintasuunnitelmaprosessi toimintatutkimuksen spiraalimallilla kuvattuna

Toimintatutkimuksen spiraali antaa yleiskuvan tutkimuksen etenemisestä, mutta on tärkeää ymmärtää, että spiraalin vaiheet ovat toistensa lomassa eikä toimintatutkimus etene välttämättä progressiivisesti, vaan prosessin aikana voi kehittyä sivuspiraaleja, kun tutkimustehtävä tai -ongelmat saattavat muotoutua uudelleen.

6 SUUNNITELMASTA KÄYTÄNTÖÖN

6.1 Toimintasuunnitelma on työväline

Kuntakohtaisen aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelman tarkoituksena on tukea aamu- ja iltapäivätoiminnan paikallista järjestämistä ja kehittämistä sekä lisätä toiminnan suunnitelmallisuutta ja pitkäjänteisyyttä. Kuntakohtainen toimintasuunnitelma saattaa olla kuitenkin voimassa useita vuosia kerrallaan. Vaikka toimintasuunnitelma on kunnan tärkein aamu- ja iltapäivätoimintaa ohjaava asiakirja, niin sen soveltuvuus toiminnan kehittämiseen ei ole paras mahdollinen. Toimintasuunnitelma on ennen kaikkea työväline ja ohjaava asiakirja aamu- ja iltapäivätoiminnan hallinnolliseen päätöksentekoon, toiminnan koordinointiin ja se ohjaa myös palveluntuottajien järjestämisen aamu- ja iltapäivätoiminnan sisältöjä. Kaupungin toimintasuunnitelman tulee olla niin selkeä, että se palvelee hallinnon ja koordinaation lisäksi myös aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaajia. Lisäksi aamu- ja iltapäivätoimintaan osallistuvien lasten huoltajille tulee tarjota mahdollisuus tutustua toimintasuunnitelmaan ja saada sen kautta tietoa miten aamu- ja iltapäivätoiminta Turussa toteutetaan ja järjestetään.

6.2 Toimipaikkakohtainen suunnittelu

Aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteissa vaaditun kuntakohtaisen toimintasuunnitelman lisäksi tarvitaan ympärivuotista toimipaikkakohtaista toiminnan suunnittelua. Turussa toiminnan järjestäjät ja toteuttajat eli aamu- ja iltapäivätoiminnan palveluntuottajat vastaavat toimintapaikkakohtaisesta sisällön ja sen toteutuksen suunnittelusta, jota Turun kaupunki koordinoi ja valvoo. Kaupunki voi velvoittaa aamu- ja iltapäivätoimintaa järjestävän yhdistyksen tai muun toimijan laatimaan oman toimintasuunnitelman. Turun aamu- ja iltapäivätoiminnan kymmenen avustettavan palveluntuottajan tuottaman aamu- ja iltapäivätoiminnan taustaorganisaatioiden toimintasuunnitelmiin on kirjattu myös aamu- ja iltapäivätoiminta. Joillakin palveluntuottajista on yksityiskohtainen vuosittain päivitettävä laajempi aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelma. Kaikki palveluntuottajat toteuttavat toimipaikkakohtaisia toimintasuunnitelmia.

Kuntakohtainen toimintasuunnitelma ohjaa toimipaikkakohtaista suunnittelua. Jokaisessa aamu- ja iltapäivätoiminnan toimipaikassa suunnitellaan toimintaa, toiminnan suunnittelu kuuluu ohjaajien perustehtäviin. Suunnittelua tehdään pääasiassa lukukausisuunnittelumallin mukaan. Toimipaikkakohtaisen lukuvuosi- tai lukukausisuunnitelman rinnalla on usein sisällöllisesti tarkemmat kuukausi- tai viikkosuunnitelmat. Sujuva toiminta vaatii myös päiväkohtaista suunnittelua, jota rytmittävät lasten aikataulut, ohjatut toimintatuokiot, ulkoilu, välipala lepo ja vapaa leikki. Voidaankin todeta, että toimiva aamu- ja iltapäivätoiminta vaatii sekä pitkän että lyhyen aikavälin toiminnan suunnittelua.

Aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteissa todetaan myös, että toiminnan sisältöön vaikuttavat myös paikalliset olosuhteet ja kulttuuritekiäjät, eri vuodenaikojen tarjoamat ja muut käytännön mahdollisuudet, yhteistyö kunnan muiden toimijoiden kanssa, ohjaajien omat vahvuudet sekä toteuttajien painotukset. (Perusteet 2011:1, 13.)

Aamu- ja iltapäivätoiminnan toimipaikat ovat myös pohtineet yhteisten toimintasuunnitelmien laatimista ja jonkin verran yhteisesti suunniteltua ja toteutettua toimintaa on eri alueiden toimipaikkojen välillä ollutkin. Aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteissa on määritetty toiminnan sisällölliset painotukset ja ne tulisi ottaa huomioon kun valmistellaan toimipaikkakohtaisia toimintasuunnitelmia. Turun kaupungin linjaus on, että palveluntuottajien omaleimaisuus ja arvot saavat näkyä toiminnan sisällössä.

6.3 Toimintasuunnitelmasta ja toiminnasta tiedottaminen

Aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteissa on määritetty, että toimintasuunnitelmasta ja toiminnan sisällöstä tiedotetaan huoltajille. Muita vaatimuksia ei tiedottamisen laajuudesta ole määritetty. Turun kaupungin uudistettu toimintasuunnitelma on laadittu yhteistyössä eri hallintokuntien edustajien ja palveluntuottajien kanssa ja jo sen tuottamisprosessin aikana, on tieto uudesta toimintasuunnitelmasta välittynyt toimijoiden taustaorganisaatioille.

Uusi toimintasuunnitelma on Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoimintaa ohjaava asiakirja ja sen pitää kyetä tarjoamaan selkeä käsitys mitä toiminta on. Toimintasuunnitelmaa laadittaessa on noudatettu Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteiden ohjeistusta Turun kaupungin näkemykset huomioon ottaen. Suunnitelmaa kirjattaessa on pyritty tekstin selkeään jäsentelyyn ja helppoon sekä ymmärrettävään luettavuuteen. Tavoitteena on, että toimintasuunnitelmasta välittyy lukijalle, mistä Turun kaupungin tuottamassa aamu- ja iltapäivätoiminnassa on kyse. Tämän opinnäytetyön liitteenä (liite 1) oleva Turun kaupungin perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelma on päätöksentekoon ja virkamiesvalmisteluun tuotettu asiakirja. Se noudattaa tässä vaiheessa ulkoasultaan viralliselle asiakirjalle asetettuja vaatimuksia. Toimintasuunnitelman ulkoasua voidaan tarpeen vaatiessa vielä muokata lukijaystävällisemmäksi.

Toimintasuunnitelmassa kuvataan Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnan pidemmän aikavälin tavoitteita ja näkemyksiä. Toimintasuunnitelman sisällön tulee vastata kaupungin päättäjien ja rahoituksesta vastaavien tiedon tarpeeseen. Se palvelee myös toimintaa koordinoivia ja tuottavia tahoja sekä aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaajia. Myös toiminnassa mukana olevien lasten huoltajille tulee tarjota mahdollisuus tutustua toimintasuunnitelmaan sisältöön. On kiinnitettävä huomiota myös siihen, että toimintasuunnitelma on helposti saavutettavissa.

Tällä hetkellä aamu- ja iltapäivätoiminnan pääasiallinen tiedotuskanava on Turun kaupungin verkkosivuilla olevat aamu- ja iltapäivätoiminnan sivut www.turku.fi/ippe. Verkkosivuilta löytyy monipuolisesti tietoa aamu- iltapäivätoiminnasta. Uudistettu toimintasuunnitelma on sen hyväksymisen jälkeen luettavissa aamu- ja iltapäivätoiminnan verkkosivuilla. Verkkosivuille linkitetään myös Opetushallituksen asettamat Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet. Toimintasuunnitelman valmistelun rinnalla syntynyt Perustietoa Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnasta - asiakirja on myös luettavissa verkkosivuilta. Perustieto-osio tulee tarjoamaan huoltajille laajempaa ja yksityiskohtaisempaa tietoa toiminnan sisällöistä ja käytännön asioista. Koska kaikilla huoltajilla ei välttämättä ole vielä pääsyä internetiin, tulee aamu- ja iltapäivätoiminnan tiedotusmateriaalin olla saatavilla myös paperisena versiona aamu- ja iltapäivätoiminnan toimipaikoissa ja nuorisoasiainkeskuksen asiakaspalvelussa.

Hyvin laadittu ja toteutettu toimintasuunnitelma ja muu toiminnasta kertova tiedotusmateriaali toimii myös aamu- ja iltapäivätoiminnan markkinoinnin välineenä. Turun kaupungin nuorisoasiainkeskuksen koordinoiman aamu- ja iltapäivätoiminnan tuottamassa materiaalissa voisi jatkossa kiinnittää huomiota enemmän yhtenäiseen ulkoasuun ja visuaalisuuteen. Nuorisoasiainkeskus otti vuonna 2011 käyttöön uuden logon ja asiakirjamallit. Ne tulisi saada näkyviin aamu- ja iltapäivätoiminnan tiedotusmateriaaleissa. Myös Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnan lomakkeet tullaan uudistamaan lähitulevaisuudessa ja yhtenäinen ulkoasu tulee ulottaa myös niihin. Opetushallituksen tuottamassa aamu- ja iltapäivätoiminnan tiedotusmateriaalissa on yhtenäinen ilme. Turkukin voisi laajemmin hyödyntää myös yhteistä valtakunnallista ilmettä toiminnasta tiedottamisessa ja markkinoinnissa. Aamu- ja iltapäivätoiminta on lapsille suunnattua toimintaa ja lapsenmielisyys voisi näkyä myös toimintaa esiteltäessä ja markkinointimateriaalissa. Mahdollisen ulkoasun uudistamisen tavoitteena on, että ulkopuolinen (toisen kunnan edustaja, media, toiminnasta tietoa etsivä huoltaja) saisi mahdollisimman selkeän ja positiivisen käsityksen Turun kaupungin tuottamasta aamu- ja iltapäivätoiminnasta.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyöni aihe Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnan paikallisen toimintasuunnitelman uudistaminen valtakunnallisia aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteita vastaaviksi on ajankohtainen. Uudet perusteet julkistettiin tammikuun 2011 alussa ja ne edellyttävät myös kuntakohtaisen toimintasuunnitelman uudistamista. Opinnäytetyön tilaajalle Turun kaupungin nuorisoasiainkeskukselle toimintasuunnitelman uudistaminen on erittäin tärkeää. Turun aikaisempi aamu- ja iltapäivätoimintaa määrittävä toimintasuunnitelma on vuodelta 2004. Toiminnan sisällöissä ja tavoitteissa on viime vuosien aikana tapahtunut muutoksia, joten toimintasuunnitelman uudistaminen on kaupungille siinäkin mielessä välttämätöntä.

Kun sain tilauksen toimintasuunnitelman uudistamisesta, minulle oli alusta asti selvää, että toimintasuunnitelmaa kehitettäisiin vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä kau-

pungin aamu- ja iltapäivätoiminnan toimijoiden kanssa. Päällimmäisenä tavoitteena oli, että opinnäytetyön konkreettisena tuotoksena syntyisi uudistettu Turun kaupungin perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelma. Koska suunnitelmaa lähdettiin työstämään yhteistyössä, syntyi sen tuotantoprosessin aikana paljon muutakin kuin pelkkä toimintasuunnitelma.

Olen aloittanut työni aamu- ja iltapäivätoiminnan koordinaattorina vuoden 2011 alussa. Olen siis alalla uusi toimija ja työntekijä, eikä minulla ole juurikaan aikaisempia näkemyksiä toiminnan historiasta, sisällöistä saati aamu- ja iltapäivätoiminnan kehittämisestä. Vahvistaakseni omaa tietopohjaani opinnäytetyössä tutkittavasta aiheesta, ja ennen kaikkea saadakseni tietoa nykyisestä työ- ja toimintaympäristöstäni, tutustuin laajasti saatavilla olevaan aamu- ja iltapäivätoiminnasta tuotettuun materiaaliin ja kirjallisuuteen. Oma tuntemukseni ammattialasta kasvoi opinnäytetyön myötä huomattavasti. Koska olen nyt koordinaattorin urani alusta saakka ollut toiminnan aktiivinen kehittäjä, uskon että jatkan siinä kehittäjän ja uudistajan roolissa myös toimintasuunnitelmeprosessin jälkeen. Toiminnan systemaattista yhteistä kehittämistä aamu- ja iltapäivätoiminnan palveluntuottajien kanssa on syytä jatkaa myös tulevaisuudessa. Prosessiomainen työskentely sopi tuotantoryhmän toimintatapoihin. Jatkossa kannattaa pohtia, hyödynnetäänkö Turun aamu- ja iltapäivätoiminnan kehittämisessä enemmänkin yhteistä kehittämistä, esimerkiksi toteuttamalla tuotantoryhmän säännöllisten kokoustapaamisten lisäksi vuosittainen kehittämispäivä.

Myös aamu- ja iltapäivätoiminnassa työskentelevien ohjaajien ja ensisijaisten asiakkaiden eli toimintaan osallistuvien lasten näkemykset voisivat näkyä voimakkaammin työtä ja sen sisältöjä kehitettäessä. Perusteet edellyttävät, että myös huoltajille tarjotaan mahdollisuus osallistua toiminnan suunnitteluun. Toimintatapa, jolla huoltajat otetaan mukaan suunnitteluun, jäi Turussa vielä kehitysasteelle ja se asettaa uusia haasteita toiminnalle. Kiinnitin prosessin aikana huomiota myös siihen, että toiminnan kehittämisen ja arvioinnin tulisi olla jatkuvaa. Jotta jatkuva kehittäminen olisi mahdollista, sille on varattava myös aikaa. Työn kehittämisen ja suunnittelun pitäisi olla selkeä osa työnkuvaa, kun työtehtäviä määritellään.

Opinnäytetyöni tutkimusmetodiksi valitsin toimintatutkimuksellisen näkökulman, koska se on menetelmä, jolla tavoitellaan käytännön hyötyä. Toimintatutkimuksella saadaan esiin käyttökelpoista tietoa toimijoiden käytäntöjen kehittämiseksi. (Heikkinen, Rovio & Syrjälä 2007, 17). Toimintatutkijan roolissa minulla oli mahdollisuus tarkastella aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintaympäristöjä useista näkökulmista ja monilla tasoilla. Havainnoidessani toimintaa eri rooleissa, muun muassa koordinaattorin, asiantuntijan, uudistajan, tutkijan ja opiskelijan rooleissa, aamu- ja iltapäivätoiminnan kehittämistarpeet ja -mahdollisuudet olivat selkeämmin tunnistettavissa.

Kuvasin työssäni toimintasuunnitelmaprosessia sekä toimintatutkimuksen syklin ja toimintatutkimuksen spiraalimallin avulla. Molemmissa ajattelumalleissa korostuu, että toiminnan kehittäminen tapahtuu reflektiivisen ajattelun avulla. Reflektoinnilla tarkoitetaan totuttujen toiminta- ja ajattelutapojen pohdintaa, jonka seurauksena voidaan omaksua tapa ajatella ja kehittää toimintaa. (Heikkinen ym. 2007, 33-34). Turun toimintasuunnitelmaprosessissa reflektiota hyödynnettiin monella tasolla ja sen avulla saatiin esiin toiminnan kehittämistarpeita.

Toimintasuunnitelmaprosessin aikana tuotantoryhmässä nousi esiin toimintasuunnitelman uudistamisen lisäksi tarve uudistaa aamu- ja iltapäivätoiminnan tiedotusta. Opetushallituksen suositusten mukainen kuntakohtainen toimintasuunnitelma on liian yleisluontoinen. Se ei myöskään tarjoa selkeää kuvaa toiminnasta ja sen sisällöistä eikä sellaisenaan tue toiminnan paikallista jatkuvaa kehittämistä. Myös eri toimijoiden ja aamu- ja iltapäivätoiminnan asiakkaiden tiedontarve toiminnasta on suurempi kuin mitä toimintasuunnitelman sisältö kattaa. Toimintasuunnitelmaprosessin aikana kehitettiin toimintasuunnitelman rinnalle uusi asiakirja Perustietoa Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnasta, josta muokataan tiedotus- ja verkkomateriaalia. Tämä materiaali tuotetaan sen jälkeen kun uusi toimintasuunnitelma on hyväksytty kaupungin hallintoelimissä. Toimintasuunnitelmaa tukeva tiedotusmateriaali tulee laatia selkeäksi, että se mahdollistaa toiminnan kehittämisen ja siihen tulee sisällyttää tietoa sekä menetelmiä, jotka kannustavat myös huoltajia osallistumaan toiminnan sisältöjen kehittämiseen.

Myös eri toimijoiden välillä tapahtuvassa toiminnan järjestämisen yhteistyössä ja siihen liittyvässä tiedonsiirrossa ilmeni kehittämisen tarvetta. Toimijoiden määritelmät siitä, miten perusteisiin kirjattua yksilöityä tiedonsiirtoa tulisi toteuttaa, vaihtelivat melko paljon eri toimijoiden kesken. Uusien perusteiden ohjeistus tiedonsiirrosta on tulkinnanvarainen, eikä tue kuntatason toimijoita riittävästi. Prosessin aikana tultiin siihen johtopäätökseen, että Turun kaupungin koordinoimassa aamu- ja iltapäivätoiminnassa käytettävät erilaiset asiakirjat, lomakkeet, hakukaavakkeet ja lasten henkilötietolomakkeet tulee yhtenäistää.

Tuotantoryhmä on uusien haasteiden edessä kun se ryhtyy tuottamaan Perustietoa Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnasta -materiaalia ja uusimaan toiminnassa tarvittavaa lomakkeistoa. Toimintasuunnitelmaprosessi jatkuu siis konkreettisena yhteisenä toimintana. Opinnäytetyön tilaaja on ollut tyytyväinen siihen, että tilatun toimintasuunnitelman ohessa syntyi myös muita aamu- ja iltapäivätoiminnan tiedottamiseen liittyviä kehittämisideoita.

Uutena aamu- ja iltapäivätoiminnan työntekijänä olen ollut hieman yllättänyt Opetushallituksen perusteiden yleisistä linjauksista monissa aamu- ja iltapäivätoimintaa koskevissa asioissa. Kunnan päättävalta toiminnan toteuttamisen ja laajuuden suhteen on hyvä asia, mutta olisi toivottavaa, että Opetushallitus antaisi suosituksia esimerkiksi toimintaan soveltuvista tiloista, lapsiryhmien koosta ja ohjaajien määrästä. Näin varmistettaisiin, että tilat joissa toimintaa toteutetaan, ovat mittakaavaltaan sopivat lasten lukumäärään nähden. Myös ohjaajia tulisi olla riittävästi, jotta toiminnalle asetetut tavoitteet saavutettaisiin joka kunnassa. Perusteiden edellyttämien kunta-kohtaisten toimintasuunnitelmien sisällöistä ei myöskään ole annettu tarkempia säännöksiä kuin joihin perusopetuslaissa viitataan. Toistaiseksi kunnat saavat edelleen itsenäisesti päättää myös toimintasuunnitelmien sisällöstä. Tämä tulee jatkumaan niin kauan kunnes Opetushallitus antaa toiminnasta selkeimpiä suosituksia. Selityksenä Opetushallituksen yleisiin linjauksiin lienee aamu- ja iltapäivätoiminnan erityisluonne vapaaehtoisuuteen perustuvana toimintana verrattuna esimerkiksi perusopetukseen ja sen selkeisiin määräyksiin ja ohjeisiin. Perusopetusta toteutetaan toisenlaisen lainsäädännön turvin ja Suomessa vakituisesti asuvilla lapsilla on lakiin perustuva oppivelvollisuus. Sen sijaan aamu- ja iltapäivätoiminta on vapaaehtoista vapaa-ajan toimintaa.

Opetushallitus on tehnyt viimeaikoina uudistuksia perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteiden lisäksi myös perusopetuksen opetussuunnitelman perusteisiin, muutokset tulivat voimaan 1.1.2011 alkaen. Tämä edellytti perusopetuksen järjestäjiltä opetussuunnitelman muuttamista ja täydentämistä. Uudet opetussuunnitelmat tuli ottaa kunnissa käyttöön viimeistään 1.8.2011. Koska opetussuunnitelmien ja aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteiden uudistukset tapahtuivat lähes samaan aikaan, olisi ollut toivottavaa, että niiden molempien kuntakohtaista valmistelua olisi voitu tehdä yhtä aikaa. Turun perusopetuksen opetussuunnitelma päivitettiin kasvatus- ja opetus- toimessa keväällä 2011 ja vasta sen valmistumisen jälkeen päivitettiin perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelma hallintokuntien ja palveluntuottajien yhteistyönä.

Pyrkimyksenä oli toteuttaa aamu- ja iltapäivätoiminnan uusi toimintasuunnitelma eri toimijoiden kanssa mahdollisimman avoimessa ilmapiirissä, yhteisesti prosessoiden ja uutta kehittäen. Toimintasuunnitelman työstäminen oli prosessina lähes vuoden mittainen ja sitä jälkikäteen analysoidessa voi todeta, että toimijoiden välisessä yhteistyössä onnistuttiin. Yhteisöpedagogiopiskelijana sain runsaasti kokemusta nuorisotyön ja kansalaisjärjestöjen ammattilaisten kanssa toimimisesta. Myös valmiuteni ryhmän ohjaajana kehittyivät prosessin aikana merkittävästi.

Hyvänä valintana pidän myös sitä, että otin perinteisen suunnittelun tueksi osallistavat menetelmät. Tuotantoryhmä on toiminut pitkään ja käynyt läpi monia aamu- ja iltapäivätoiminnan kehitysvaiheita. Ryhmää osallistamalla sain esille sellaista asiantuntijuutta ja hiljaista tietoa toiminnan kehittämistä ja toimintasuunnitelman sisällöstä, joka ei muutoin olisi noussut esiin. Tuotantoryhmä on myös osallistunut vuosien varrella erilaisiin koulutuksiin ja tottunut erilaisiin työskentelymenetelmiin. Ryhmässä otettiin osallistavat menetelmät avoimin mielin vastaan ja ryhmää oli helppo ohjata. Yhteisöpedagogin olisi hyvä hallita monipuolisesti erilaisia ryhmän ohjaajan taitoja ja osallistavia menetelmiä. Hyödyntämäni Learning Cafe ja Tuplatiimi ovat haastavia, moniulotteisia osallistavan menetelmän harjoitteita ja onnistuessani niiden toteuttamisessa koin myös onnistumista ryhmän ohjaajana. Toimintasuunnitelmaprosessin jälkeenkin tuotantoryhmä jatkaa toimintaansa ja kokoontuu säännöllisesti. Aion myös jatkossa työskennellä ryhmän kanssa osallistavia menetelmien hyödyntäen.

Oman haasteensa opinnäytetyöhöni tuo Turussa on käynnistetty selvitys aamu- ja iltapäivätoiminnan koordinoinnin siirtämisestä nuorisoasiainkeskukselta Turun kasvat- ja opetustoimelle. Tilanne on tällä hetkellä se, että alustava selvitystyö on tehty ja mahdollinen siirto on kaupungin hallinnossa virkamiesvalmistelussa. Mitään päätöksiä siirrosta ei ole. Tiedossa on, että ainakaan vuoden 2012 aikana siirtymä ei tule tapahtumaan. Mahdollinen muutos luo kuitenkin oman jännitteensä aamu- ja iltapäivätoimintaan. Nuorisoasiainkeskus on onnistunut toiminnan koordinoinnissa ja järjestämisessä erittäin hyvin koko Turun kaupungin tasolla.

Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan tulee muodostaa jatkumo varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kasvatustehtävälle ja sen lähtökohtana tulee olla perusopetuksen yleiset kasvatustavoitteet. Näihin haasteisiin myös Turun kaupungin nuorisoasiainkeskuksen tuottama aamu- ja iltapäivätoiminta pystyy vastaamaan. Koska aamu- ja iltapäivätoiminta on luonteeltaan vapaaehtoisuuteen perustuvaa tulee sen jatkossakin pysyä koulumuotoisuuden ulkopuolella. Tästä syystä nostin opinnäytetyössäni esiin myös leikin ja luovuuden merkityksen aamu- ja iltapäivätoiminnassa. Erittäin tärkeäksi koen myös lasten osallisuuden vahvistamisen. Perusteissa korostetaan, että aamu- ja iltapäivätoiminnan tärkeänä tavoitteena on osallisuuden, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen sekä sosiaalinen vahvistaminen. Toiminta tulee toteuttaa niin, että se lisää lasten onnistumisen kokemuksia ja osallisuutta. On tärkeää, että toiminnassa mukana olevat lapset tulevat kuulluksi ja voivat osallistua aamu- ja iltapäivätoiminnan toiminnan suunnitteluun ja toteuttamiseen.

Oma arviointi

Aamu- ja iltapäivätoimintaa ei ole tutkittu toiminnan hallinnon ja koordinoinnin näkökulmasta vielä kovinkaan paljon. Aiheesta kirjoitetut tutkielmat ovat pääsääntöisesti yksittäisen toimipaikan kehittämiseen liittyviä. Omassa työssäni olen kuvannut laajasti eri hallintokuntien ja kolmannen sektorin toimijoiden yhteistä prosessia, jossa ovat mukana myös kaupungin päättävät elimet. Toivon, että tallentamalla tämän prosessin opinnäytetyöksi rohkaisen myös muita opiskelijoita sekä alan toimijoita avoimen ilmapiirin yhteistyöhön ja kokeilemaan rohkeasti erilaisia menetelmiä uusien toiminnan sisältöjä kehitettäessä. Tarvitsin opinnäytetyöni toteutuksessa kaikkia yhteisöpedagogin ammatillisia kompetensseja niin pedagogista, yhteisöllistä, yhteiskunnallista

kuin kehittämisesosaamista. Henkilökohtaisen ammatillisen oppimisen ja kasvun kannalta opinnäytetyöni oli minulle erittäin merkittävä.

Toimintatutkimusta tehdessä ja toimintatutkijan roolissa oli mielenkiintoista havaita, miten paljon paneutumista toimintatutkimus vaatii. Toimintasuunnitelmaprosessia kuvatessani sain mielestäni selkeästi esitettyä toimintatutkimuksen syklimäisyyden. Prosessin tavoitteena oli tuottaa uusi toimintasuunnitelma ja reflektion avulla löytyi muitakin kehittämiskohteita. Prosessi myös jatkuu edelleen. Toimintatutkimusta oli vaikea rajata, koska olin itse niin monessa roolissa prosessin aikana. Toisaalta yhteisöpedagogilla tulee olla kykyä ja valmiuksia toimia erilaisissa tilanteissa ja rooleissa.

Suurin tutkimusongelmani oli epätietoisuus siitä, tuleeko prosessia riittävästi havainnointua toimintatutkimuksen kriteerien mukaan. Toteutin ja tallensin prosessia itsenäisesti, välillä kaipasin selkeitä konkreettisia tutkimusmetodeja ja tapoja. Toimintatutkimuksessa ei myöskään synny selkeää analysoitavaa tutkimusaineistoa, mikä oli haastavaa. Se miten toimintatutkimuksen raportoinnissa onnistuin, on myös pitkälti opinnäytetyön lukijoiden raportista muodostamien omien johtopäätösten ja tulkintojen varassa. Opinnäytetyöprosessia työpaikallani arvioineet ovat pitäneet toimintasuunnitelmaprosessin kuvausta selkeänä ja käytännönläheisenä. Se antaa teoreettisen tietopohjan huomioiden tarkasti havainnoidun kuvauksen siitä, miten Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnan perusopetuksen uusi toimintasuunnitelma toteutettiin.

Nähtäväksi jää onnistuinko opinnäytetyössäni raportoimallani toimintasuunnitelmaprosessilla luomaan Turkuun toimintasuunnitelman, joka kantaa pitkälle kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnan tulevaisuuteen. Toisaalta on myös hyvä muistaa, että toimintasuunnitelmassa on aina kyse tulevaisuuden suunnittelusta. Toiminnan kehittäminen ei ole yhden toimintasuunnitelman varassa. Suunnitelmiin saattaa usein tulla muutoksia ja harvoin ne toteutuvat täydellisesti. Aamu- ja iltapäivätoiminnan kehittämiseen tulee käyttää monenlaisia menetelmiä ja kehittämisen tulee olla jatkuvaa. Hyvän yhteisöpedagogin tietotaitoon kuuluvat muun muassa kokonaisvaltainen toimialan kehittämisesosaaminen ja uudistumiskyky.

LÄHTEET

Heikkinen, Hannu L.T., Rovio, Esa ja Syrjälä, Leena 2007. Toiminnasta tietoon. Toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Vantaa: Dark Oy.

Hirsjärvi, Sirkka 1983. Kasvatustieteen käsitteistö. Helsinki:Otava.

Iivonen, Esa. Koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnan lainsäädännön toimivuus, toiminnan laatu ja muutostarpeet. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:8. Opetusministeriö:Yliopistopaino.

Jäppinen, Elina ja Karppinen, Kaisa 2005. Ippetädit ja –sedät. Turun iltapäiväkerho ohjaajien ammattitaito, työmotivaatio ja viihtyvyys. Kasvatustieteellinen tiedekunta.Turun Yliopisto. Pro gradu- tutkielma.

Kehittäjätiimi Pääovi 2007. Ryhmänohjaajan työkalupakki –osallistavia menetelmiä ryhmän ohjaamiseen. Turku: Pääovi.

Kiviniemi, Katja & Matintupa, Elina & Mehtälä, Kaisa & Niemi, Heidi & Puurunen, Päivi & Rautapuro, Tiina & Saaranen, Katja & Tolonen, Heidi & Vesterinen Minna 2003. Leikki ja sen mahdollisuudet opetuksessa. Opettajankoulutuslaitos. Oulun yliopisto. Seminaarityö.

Lahtinen, Risto 2011 Hierarkiasta verkostoihin. Järjestöjen ja kunnan välisten suhteiden rakentuminen Turun nuoriso-, kulttuuri- ja liikuntatoimessa. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö.

MLL Vanhempainnetti 2011. Leikin merkitys lapselle nettiartikkeli. Viitattu 21.10.2011 http://www.mll.fi/vanhempainnetti/lasten_leikit/leikin_merkitys_lapselle/

Nummila-Piispanen, Sari 2000. Koululaisten iltapäivätoiminta Turussa- siirtymäkaudesta varsinaiseksi toiminnaksi 1998-2000. Humanistinen Ammattikorkeakoulu. Lohjan koulutusyksikkö. Opinnäytetyö.

Nurmi, Suvielise ja Rantala, Kaisa. Näyn & kuulun. 2011. Lapsen etu ja osallisuus. Keuruu:Otavan kirjapaino.

Opetushallituksen tuottama aamu- ja iltapäivätoiminnan lomakeaineisto.

Viitattu 21.10.2011

http://www.oph.fi/saadokset_ ja_ohjeet/ohjeita_koulutuksen_jarjestamiseen/aamu_ ja_ iltapaivatoiminnan_jarjestaminen/hakulomakkeisto

Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet 2011. Helsinki:Opetushallitus 2011:1.

Rajala, Riitta 2011. Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan käyttöönottokoulutus –seminaari. Turku, Alabama 30.3.2011.

.

Sähköpostiviesti Minna Saarinen viitattu 3.5.2011

Toikko, Timo & Rantanen, Teemu 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta : näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon. Tampere: Tampere University Press

Turun kaupungin asukkaiden hyvinvointiohjelma 2009-2013. Viitattu 21.10.2011
<http://www.turku.fi/public/default.aspx?contentid=137796&nodeid=4906>

Turun kaupungin lasten ja nuorten hyvinvointiohjelma 2009. Viitattu 21.10.2011
<http://www.turku.fi/public/default.aspx?contentid=137796&nodeid=4906>

Tuusulan kunnan aamu- ja iltapäivätoiminnan verkkosivusto. Viitattu 21.10.2011
Tuusula http://www.tuusula.fi/tuusula/sivu.tpl?sivu_id=1890

Uoti, Asko, 2006. Aamu- ja iltapäivätoiminta Suomessa. Teoksessa Riitta Rajala (toim.), Lapsen parhaaksi, Opetushallituksen julkaisu

LIITTEET

Liite 1

Turun kaupungin perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan
toimintasuunnitelma

TURUN KAUPUNKI

**Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan
toimintasuunnitelma**

SISÄLLYS

1. JOHDANTO

2. TOIMINTA-AJATUS JA TAVOITTEET

3. SISÄLLÖLLISET PAINOALUEET JA TOIMINNAN TOTEUTUS

3.1. Toiminnan järjestämisen periaatteet

4. TOIMINNAN JÄRJESTÄMISEEN LIITTYVÄT KESKEISET ASIAT

4.1. Toiminta-aika ja -paikat, välipala

4.2. Toimintamaksu ja vakuutukset

4.3. Toiminnasta tiedottaminen, toimintaan hakeminen ja valintaperusteet

4.4. Henkilöstö

5. AAMU- JA ILTAPÄIVÄTOIMINNAN YHTEISTYÖ JA TIEDONKULKU

5.1. Yhteistyö kotien kanssa

5.2. Yhteistyö koulun kanssa

5.3. Yleisen ja tehostetun tuen tarpeessa olevat sekä erityistä tukea tarvitsevat lapset aamu- ja ilta-päivätoiminnassa

5.4. Yhteistyö toiminnan järjestäjien kanssa

6. TOIMINNAN SEURANTA JA ARVIOINTI

TURUN KAUPUNGIN PERUSOPETUKSEN AAMU- JA ILTAPÄIVÄTOIMINNAN TOIMINTASUUNNITELMA 2011

1 JOHDANTO

Opetushallitus on 19.1.2011 päättänyt perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteista. Perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet on määräys, jonka mukaisesti perusopetuslain mukainen aamu- ja iltapäivätoiminta tulee järjestää 1.8.2011 alkaen. Määräys edellyttää aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestäjiltä paikallisen toimintasuunnitelman muuttamista uusien perusteiden mukaiseksi. Aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestäjät eivät voi jättää noudattamatta määräystä tai poiketa siitä.

Tämä toimintasuunnitelma korvaa Turun kaupungin nuorisolautakunnan aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelman vuodelta 2004. (Nik 18.11.2004 § 121).

Aamu- ja iltapäivätoimintaa järjestävän kunnan tulee hyväksyä perusopetuslais- sa tarkoitettua aamu- ja iltapäivätoimintaa varten toimintasuunnitelma, joka on laadittu perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet ja paikalliset olo- suhteet huomioon ottaen. Toimintasuunnitelman tarkoituksena on tukea aamu- ja iltapäivätoiminnan paikallista järjestämistä ja kehittämistä sekä lisätä toimin- nan suunnitelmallisuutta ja pitkäjänteisyyttä.

2 TOIMINTA-AJATUS JA TAVOITTEET

Aamu- ja iltapäivätoiminnalla tarkoitetaan perusopetuslain mukaista perusope- tuksen oppilaille suunnattua toimintaa, jonka koordinaatiosta kunta (Turun kau- punki) vastaa. Lapsen osallistuminen toimintaan on huoltajalle vapaaehtoista. Aamu- ja iltapäivätoiminta on tarkoitettu ensimmäisen ja toisen vuosiluokan op- pilaille sekä muiden vuosiluokkien osalta oppilaille, joilla on perusopetuslain mukainen päätös erityisestä tuesta. Turun kaupunki saa toimintaan valtion- osuutta opetus- ja kulttuuritoimen rahoituksesta annetun lain mukaisesti. Valti- onosuuden saamisen edellytyksenä on, että toimintaa järjestetään edellä maini- tuille lapsiryhmille.

Aamu- ja iltapäivätoiminnalla on oma erityisluonteensa, sillä se perustuu va- paaehtoisuuteen ja sijoittuu lasten vapaa-aikaan. Toiminnan perusteissa koros- tetaan leikin, luovan toiminnan ja myönteisten elämysten merkitystä lapselle. Aamu- ja iltapäivätoiminnan tulee muodostaa ehyt ja monipuolinen kokonai- suus, jonka tulee tarjota mahdollisuus sosiaaliseen vuorovaikutukseen, esteetti-

siin kokemuksiin sekä liikkumiseen ja ulkoiluun. Erityistä tukea tarvitsevien lasten osalta tulee huomioida heidän erityistarpeensa.

Aamu- ja iltapäivätoiminta pohjautuu perusopetuksen arvoihin, joita ovat ihmis-oikeudet, tasa-arvo, demokratia, luonnon monimuotoisuuden ja ympäristön elin-kelpoisuuden säilyttäminen sekä monikulttuurisuuden hyväksyminen. Toimin-nan tulee perusopetuksen tavoin edistää yhteisöllisyyttä, vastuullisuutta sekä yksilön oikeuksien ja vapauksien kunnioittamista.

Aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteissa toiminnalle on määritelty neljä keskeis-tä tavoitetta: 1. kodin ja koulun kasvatustyön tukeminen, 2. hyvinvoinnin, tunne-elämän ja sosiaalisen kehityksen tukeminen, 3. eettisen kasvun tukeminen ja 4. osallisuuden, yhdenvertaisuuden ja tasa-arvon edistäminen sekä sosiaalinen vahvistaminen. Näiden tavoitteiden mukaisesti toteutetaan Turun kaupungin koordinoimaa aamu- ja iltapäivätoimintaa.

3 SISÄLLÖLLISET PAINOALUEET JA SUUNNITTELUN PERIAATTEET

Aamu- ja iltapäivätoiminnan sisällön tulee tukea toiminnalle asetettujen perus-opetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteiden ja kuntakohtaisen toiminta-suunnitelman mukaisten tavoitteiden saavuttamista. Laadukas aamu- ja iltapäi-vätoiminnan sisältö muodostuu lasten kannalta ehyeksi ja monipuoliseksi koko-naisuudeksi. Turussa toiminnan järjestäjät ja toteuttajat vastaavat toimintapaik-kakohtaisesta sisällön ja sen toteutuksen suunnittelusta, jota valvoo Turun kau-pungin nuorisotoimi. Palveluntuottajien omaleimaisuus ja arvot saavat näkyä toiminnan sisällössä.

Aamu- ja iltapäivätoiminnan tulee koostua seuraavista sisällöllisistä kokonaisuuksista:

- eettinen kasvu ja yhdenvertaisuus
- leikki ja vuorovaikutus
- liikunta ja ulkoilu
- ruokailu ja lepo
- kulttuuri ja perinteet
- käden taidot ja askartelu
- kuvallinen, musiikillinen, kehollinen ja kielellinen ilmaisu
- mediataidot
- arkiaskareet, elinympäristö ja kestävä elämäntapa
- erilaiset tiedolliset ja taidolliset aihepiirit

Sisältöjä valittaessa on erityisesti kiinnitettävä huomiota lasten ikätason mukai-seen kasvua ja kehitystä tukevaan leikkiin, luovaan toimintaan ja myönteisiin elämyksiin. Liikkuminen ja ulkoilu sekä rentoutuminen ja lepo ovat toiminnassa tärkeitä.

3.1 Toiminnan järjestämisen periaatteet

Turun kaupunginhallitus on päättänyt 13.4.2004 § 350, että Turku järjestää perusopetuslaissa 1136/2003 tarkoitettua lasten aamu- ja iltapäivätoimintaa 1.8.2004 lukien. Palvelun järjestämismvastuu on Turun kaupungin nuorisotoimella ja tiettyjen erityistä tukea saavien lasten osalta kasvatus- ja opetustoimella sekä sosiaali- ja terveystoimella. Toiminnan koordinaatiosta vastaa Turun kaupungin nuorisotoimi. Nuorisotoimi kerää opetusministeriön valtiosuukausien maksatuksen edellyttämät tiedot. Kasvatus- ja opetustoimen ja sosiaali- ja terveystoimen sekä palveluntuottajien tulee toimittaa nuorisotoimelle toiminnan, rahoituksen ja seurannan edellyttämät tiedot määräajoin.

Nuorisolautakunta päättää aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelmasta, toiminnasta perittävistä maksuista ja palveluntuottajille maksettavista avustuksista.

Aamu- ja -iltapäivätoimintaa toteutetaan Turussa pääsääntöisesti avustusperiaatteella yhteistyössä palveluntuottajien kanssa. Tämän lisäksi palvelua tuottavat nuorisoasiainkeskus ja kasvatus- ja opetustoimi ja sosiaali- ja terveystoimi. Nykyistä avustusperusteista tuotantotapaa tulee edelleen kehittää ja turvata palveluntuottajien toimintaedellytykset.

4 TOIMINNAN JÄRJESTÄMISEEN LIITTYVÄT KESKEISET ASIAT

4.1 Toiminta-aika ja -paikat, välipala

Aamu- ja iltapäivätoimintaa järjestetään kunnan päättämässä laajuudessa arkipäivisin koulun työvuoden aikana. Iltapäivätoiminnan toiminta-aika on klo 11–17. Niissä toimipaikoissa, joissa on aamutoimintaa, toimintaa järjestetään pääsääntöisesti klo 7.30–11 välisenä aikana. Toimintaan osallistuminen on huoltajalle vapaaehtoista ja siitä peritään kuukausimaksu. Palveluntuottajat voivat itsenäisesti päättää, järjestävätkö toimintaa koulujen loma-aikoina.

Aamu- ja iltapäivätoimintaan osallistuvilla lapsilla on oikeus turvalliseen toimintaympäristöön ja toimintaa järjestetään koulun tiloissa tai sen välittömässä läheisyydessä toimintaan soveltuvassa tilassa. Erityisestä syystä iltapäivätoimintaa voidaan järjestää myös oppilaan kodin läheisyydessä sijaitsevassa iltapäivätoiminnan tilassa. Toimintapaikassa tulee olla voimassaoleva turvallisuus- ja pelastussuunnitelma.

Kaikille aamu- ja iltapäivätoimintaan osallistuvalla lapsille tarjotaan välipala. Välipalat suunnitellaan monipuolisiksi ja vaihteleviksi siten, että ne noudattavat

kansallisia ravitsemussuosituksia ja ottavat huomioon ruokailuun liittyvät erityistarpeet. Välipalan nauttimiseen liitetään kasvatuksellista ohjausta.

4.2 Toimintamaksu ja vakuutukset

Turun kaupungin nuorisolautakunta päättää ja vahvistaa aamu- ja iltapäivätoiminnan asiakasmaksut perusopetuslain mukaisesti. Toimintaan osallistumisesta laskutetaan huoltajia kuukausittain. Huoltajilla on mahdollisuus hakea maksuvapautusta toimintamaksusta, mikäli maksuvapautusta koskeva toimeentulokiedellytys täyttyy. Sosiaali- ja terveystoimen erityishuoltopäätöksen saaneiden lasten aamu- ja iltapäivätoiminta on maksutonta.

Aamu- ja iltapäivätoimintaan osallistuville lapsille ei erikseen myönnetä matkaksi kuljetusetua. Tehostettua tai erityistä tukea saavilla oppilailla voi kunnan päätösten mukaisesti olla oikeus maksuttomaan koulukuljetukseen.

Perusopetuslain mukaisesti Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnassa olevat lapset on vakuutettu ja toiminta-aikana sattuneen tapaturman hoito on lapselle maksutonta. Turun kaupunki on vakuuttanut nuorisoasiainkeskuksen, kasvatus- ja opetustoimen sekä sosiaali- ja terveystoimen aamu- ja iltapäivätoiminnassa olevat lapset. Vakuutusikäntö on määritelty Turun kaupungin ja ulkoisten palveluntuottajien sopimuksessa.

4.3 Toiminnasta tiedottaminen, toimintaan hakeminen ja valintaperusteet

Turun kaupungin nuorisotoimen koordinoimaan aamu- ja iltapäivätoimintaan haetaan keskitetysti nuorisoasiainkeskuksen kautta. Nuorisoasiainkeskus vastaa myös hakuprosessista ja siihen liittyvästä tiedottamisesta. Toimintaan hakemille tulee etukäteen tiedottaa aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestämispaikoista, toimintamaksusta, toiminnan alkamis- ja päättymisajankohdista sekä siitä, miten toimintaan haetaan. Myös aamu- ja iltapäivätoiminnan toimintasuunnitelmasta ja toiminnan sisällöstä tiedotetaan huoltajille.

Aamu- ja iltapäivätoiminnan haku-aika alkaa kouluun ilmoittautumisen alkaessa tammikuussa ja jatkuu maaliskuun loppuun. Koulunsa aloittavat 1. luokan oppilaat hakevat iltapäivätoimintaan ensisijaisesti kouluun ilmoittautumisen yhteydessä kasvatus- ja opetustoimen Wilma-järjestelmän kautta. 1. ja 2. vuosiluokan oppilaat voivat hakea toimintaan myös paperisella hakulomakkeella, jota on saatavilla nuorisoasiainkeskuksen palvelupisteessä, nuorisoasiainkeskuksen virastossa ja aamu- ja iltapäivätoiminnan toimipaikoissa. Aamutoimintaan haetaan erillisellä hakulomakkeella. Hakulomakkeet ovat tulostettavissa Turun kaupungin internetsivuilta osoitteesta www.turku.fi/ippe.

Lapsen ottaminen aamu- ja iltapäivätoimintaan valmistellaan yhteistyössä palveluntuottajien kanssa. Päätöksen lapsen ottamisesta tekee toiminnan järjestä-

jä. Otettaessa lapsia aamu- ja iltapäivätoimintaan heihin on sovellettava yhdenvertaisia valintaperusteita Turun kaupungin määrittelemässä laajuudessa.

4.4 Henkilöstö

Aamu- ja iltapäivätoiminnassa tulee olla toiminnan järjestämistapa huomioon ottaen riittävä määrä ammattitaitoisia ohjaajia. Aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaajien kelpoisuusvaatimuksista säädetään perusopetuslaissa 48 e §.

Aamu- ja iltapäivätoiminnassa ohjaajana toimimaan on kelpoinen henkilö 1) joka on suorittanut tehtävään soveltuvan korkeakoulututkinnon, opistoasteen tutkinnon, ammatillisen perustutkinnon tai sitä vastaavat aikaisemmat opinnot, ammattitutkinnon tai erikoisammattitutkinnon ja jolla on koulutuksen yhteydessä hankittu tai kokemuksella osoitettu taito toimia lapsiryhmän ohjaajana taikka 2) jolla on kelpoisuus antaa luokanopetusta, esiopetusta, erityisopetusta tai aineenopetusta tai toimia oppilaanohjaajana. Ohjaajana on kelpoinen toimimaan myös henkilö, jolla on koulutuksella tai kokemuksella hankittu riittävä taito toimia lapsiryhmän ohjaajana ja soveltuvuus tehtävään.

Aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaajan tehtävään valitulta vaaditaan rikostaustan selvittäminen ennen työsopimuksen allekirjoittamista. Henkilöstöllä on lain edellyttämä lastensuojeluilmoitusvelvollisuus. Aamu- ja iltapäivätoiminnan henkilöstö ei saa sivullisille ilmaista lasta tai hänen huoltajaansa koskevia salassa pidettäviä tietoja tai luovuttaa salassa pidettäviä asiakirjoja.

Aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaajien työsuhteiden pitkäkestoisuus edistää ihmissuhteiden pysyvyyttä, joka puolestaan lisää lasten turvallisuuden tunnetta ja ohjaajan mahdollisuutta tukea lasten kehitystä.

5. AAMU- JA ILTAPÄIVÄTOIMINNAN YHTEISTYÖ JA TIEDONKULKU

Aamu- ja iltapäivätoiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa hyödynnetään laaja-alaisesti eri toimijoiden välistä moniammatillista yhteistyötä ja yhteistyötä perheiden kanssa. Yhteistyön tarkoituksena on lisätä tuntemusta lapsista ja auttaa heidän tarpeidensa tunnistamista sekä parantaa toiminnan laatua.

5.1. Yhteistyö kotien kanssa

Aamu- ja iltapäivätoiminnan yleisenä tavoitteena on tukea kodin ja koulun kasvatustyötä. Kotien työtä tuettaessa lähtökohtana on, että lapsen huoltajilla on ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta. Koteja kannustetaan osallistumaan yhteistyöhön ja toimintaa ohjaavana periaatteena on kasvatuskumppanuus, jolla tarkoitetaan ammattikasvattajien sitoutumista toimimaan yhdessä huoltajien kanssa lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen tukena.

Yhteistyö huoltajien kanssa tukee sekä perheiden että ohjaajien kasvatustyötä. Huoltajilla on mahdollisuus tulla tutustumaan toimintaan ja koteihin pidetään yhteyttä erilaisten tiedotteiden välityksellä ja henkilökohtaisilla tapaamisilla. Huoltajien on ilmoitettava muutoksista iltapäivätoimintaan. Molemminpuolinen toimiva tiedonkulku luo turvallisuutta ja luottamusta.

5.2 Yhteistyö koulun kanssa

Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnan ja perusopetuksen tulee toimia tiiviissä yhteistyössä ja kehittää yhteistyöhön sopivia rakenteita ja toimintatapoja. Yhteiset linjaukset tukevat ja vahvistavat lasten hyvinvointia ja sosiaalista kehitystä. Toiminnassa otetaan huomioon perusopetuksen arvopohja.

Yhteisen päämäärän tulee näkyä myös yksittäistä lasta koskevien asioiden hoidossa, tiedonsiirrossa ja aamu- ja iltapäivätoiminnan henkilöstön osallistumisessa tarpeen mukaan lasta koskeviin neuvotteluihin huoltajien luvalla.

Koulun henkilökunnan ja aamu- ja iltapäivätoiminnan ohjaajien tulee olla säännöllisessä ja aktiivisessa vuorovaikutuksessa. Yhteisten tilojen ja välineiden käytöstä sovitaan koulu- ja toimipaikkakohtaisesti. Koulupäivän tapahtumat otetaan mahdollisuuksien mukaan huomioon aamu- ja iltapäivätoiminnassa. Ohjaajat tiedottavat säännöllisesti koulun henkilökunnalle aamu- ja iltapäivätoiminnasta ja koulun henkilöstö vuorostaan tiedottaa aamu- ja iltapäivätoimintaa koulun ajankohtaisista asioista. Koulun ja aamu- ja iltapäivätoiminnan yhteistyökäytännöt kirjataan koulukohtaiseen opetussuunnitelmaan ja aamu- ja iltapäivätoiminnan toimipaikkakohtaiseen toimintasuunnitelmaan.

Koulutilojen käytön suunnittelussa, koulurakennusten korjauksissa ja uusien koulujen rakentamisessa tulee ottaa huomioon aamu- ja iltapäivätoiminnan tilatarpeet.

5.3 Yleisen ja tehostetun tuen tarpeessa olevat sekä erityistä tukea tarvitsevat lapset aamu- ja iltapäivätoiminnassa

Perusopetuslain (30 § 1 mom.) mukaan opetukseen osallistuvalla on oikeus saada riittävää kasvun ja oppimisen tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Perusopetuslain ja perusopetuksen opetussuunnitelman perusteiden mukaisesti oppilaan saama tuki voidaan jakaa yleiseen, tehostettuun ja erityiseen tukeen. Oppilaat, joille on tehty erityistä tukea koskeva päätös, ovat oikeutettuja hakemaan aamu- ja iltapäivätoimintaan koko perusopetuksen ajan. Turun kaupungissa erityistä tukea tarvitsevien lasten aamu- ja iltapäivätoiminnasta vastaavat pääsääntöisesti kasvatus- ja opetustoimi sekä sosiaali- ja terveystoimi.

Erityistä tukea tarvitsevien lasten aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestämisen ja toteuttamisen lähtökohtana ovat aamu- ja iltapäivätoiminnan yleiset tavoitteet ja sisällöt. Työskentelytapojen ja toimintaympäristön suunnittelussa tulee ottaa huomioon lasten ikä ja kehitysvaihe sekä yksilölliset tarpeet.

Tukea tarvitsevien lasten tarpeet huomioon ottava moniammatillinen yhteistyö edesauttaa myös aamu- ja iltapäivätoiminnan ryhmien muodostamista ja lasten sijoittelua ryhmiin. Ohjaajien ammatillista osaamista työskentelyssä tukea tarvitsevien lasten kanssa vahvistetaan mm. perehdytyksen avulla. Ohjaajien työtä voidaan tukea myös erityisopettajien tai oppilashuoltohenkilöstön antaman konsultaation avulla. Yhteistyö koulun kanssa lisää oppilaantuntemusta ja täydennyskoulutus varmistaa osaamista.

Tiedot tehostetun ja erityisen tuen antamisesta, näihin liittyvät asiakirjat ja asiakirjoihin sisältyvät tiedot ovat salassa pidettäviä. Oppilasta koskevien salassa pidettävien tietojen luovuttaminen aamu- ja iltapäivätoiminnan henkilöstölle edellyttää huoltajan antamaa yksilöityä tiedonsiirtolupaa. Perusopetuksesta ja siihen liittyvästä oppilashuollosta vastaavat henkilöt voivat luovuttaa aamu- ja iltapäivätoiminnasta vastaaville henkilöille toiminnan asianmukaisen järjestämisen edellyttämät välttämättömät tiedot.

Toiminnan järjestäjänä kunnan tulee huolehtia siitä, että aamu- ja iltapäivätoiminnan tehtävissä toimivat henkilöt perehdytetään henkilötietojen käsittelyyn, salassapitoon ja vaitiolovelvollisuuteen liittyviin säädöksiin sekä lastensuojelulain velvoitteisiin.

5.4 Yhteistyö toiminnan järjestäjien kanssa

Aamu- ja iltapäivätoimintaa toteutetaan Turussa pääsääntöisesti avustusperiaatteella yhteistyössä palveluntuottajien kanssa. Kaupungin ja palveluntuottajien välillä tehdään sopimus toimintaan liittyvistä vastuista ja velvollisuuksista.

Toimiva yhteistyö ja hyvä vuorovaikutus järjestäjän ja palveluntuottajien kanssa on ensiarvoisen tärkeää. Aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestäjä ja palveluntuottajat muodostavat yhteistyöryhmän (Turun kaupungin aamu- ja iltapäivätoiminnan tuotantoryhmä), joka vastaa toimintakauden käytännön järjestelyistä, toiminnan kehittämisestä, koulutuksesta ja yhteisistä toimintaperiaatteista.

Merkittäviä yhteistyötahoja ovat myös Opetushallituksen asettama Varsinais-Suomen aamu- ja iltapäivätoiminnan ja koulujen kerhotoiminnan yhteistyöverkosto sekä muiden kuntien aamu- ja iltapäivätoiminnan järjestäjät ja tuottajat.

6 TOIMINNAN SEURANTA JA ARVIOINTI

Aamu- ja iltapäivätoiminnan arvioinnin tavoitteena on turvata toiminnan tavoitteiden toteutuminen toimintasuunnitelman mukaisesti. Aamu- ja iltapäivätoimintaa arvioidaan vuosittain Opetushallituksen ohjeiden mukaisesti. Arviointien keskeiset tulokset ovat julkisia. Nuorisotoimi voi edellyttää palveluntuottajilta sisäistä tai ulkoista arviointia, jolla varmistetaan toiminnan laatu.